

DR. JASNA MURĀEL

VODNIK PO PRAVICAH ŽRTEV DISKRIMINACIJE NA ETNIČNI IN VERSKI PODLAGI V SLOVENIJI

Publikacija mednarodnega projekta
»Vzgoja in izobraževanje
za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji«

AKCIJSKI PROGRAM EVROPSKE SKUPNOSTI
ZA BORBO PROTI DISKRIMINACIJI (2001-2006)
2007 - EVROPSKO LETO ENAKIH MOŽNOSTI ZA VSE

Za raznolikost

Proti diskriminaciji

© 2007 ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije

Vodnik po pravicah žrtev diskriminacije na etnični in verski podlagi v Sloveniji

Izdajatelj:

ISCOMET - Inštitut za etnične in regionalne študije
Ul. H. Tomšiča 4, Maribor
www.ISCOMET.org

Za Izdajatelja:

Prof.dr. Silvo Devetak

Založnik:

Grafiti studio

Glavni urednik:

Prof.dr. Silvo Devetak

Odgovorna urednika:

Jasmina Klojčnik
Mag. Franc Mlinar

Lektura:

Tatjana Vučajnk

Grafična oprema:

Tanja Bončina

Priprava in tisk:

Grafiti Studio Maribor

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

342.724(497.4)

MURGEL, Jasna

Vodnik po pravicah žrtev diskriminacije na
etnični in verski podlagi v Sloveniji :
publikacija mednarodnega projekta »Vzgoja in
izobraževanje za borbo proti diskriminaciji« /
Jasna Murgel. - Maribor : Grafiti studio, cop.
2007

ISBN 978-961-6488-09-9

COBISS.SI-ID 58746113

Publikacijo je podprla Evropska unija v okviru Akcijskega programa za boj proti diskriminaciji (2001-2006). Omenjeni program je bil sprejet z namenom učinkovitega izvajanja nove protidiskriminacijske zakonodaje EU. Cilja na vse tiste, ki lahko pripomorejo k oblikovanju primerne in učinkovite protidiskriminacijske zakonodaje in politik na območju EU-25, EFTE in držav kandidatk za vstop v EU. Dodatne informacije so na voljo:

http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm

Vsebina te publikacije ne odraža nujno mnenj in stališč Direktorata Evropske komisije za zaposlovanje in socialne zadeve. Evropska komisija ali katera koli oseba, ki dela v njenem imenu, ni odgovorna za uporabo, ki lahko sledi iz informacij v tej publikaciji.

Za raznolikost

Proti diskriminaciji

www.stop-discrimination.info

Seznam kratic in okrajšav	6
Uvodna beseda - Žrtve diskriminacije so (še) daleč od pravice, prof. dr. Silvo Devetak, glavni koordinator projekta in direktor ISCOMET	7
I. Kaj je diskriminacija?	11
II. Kratek oris ureditve prepovedi diskriminacije	12
1. Prepoved diskriminacije v pravnem redu Republike Slovenije	12
1.1. Ustavne norme	12
1.2. Zakonodaja	13
1.2.1. Kazensko pravo	13
1.2.2. Delovnopravna zakonodaja	14
1.2.3. Zakon o uresničevanju načela enakosti (ZUNEO)	15
1.2.4. Prepoved diskriminacije v drugih zakonih	15
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških	15
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov	16
- Zakon o tujcih	16
- Zakon o društvih	16
- Zakon o varstvu javnega reda in miru	16
- Zakon o medijih	16
- Zakon o varstvu potrošnikov	16
2. Pravo Evropske unije	17
2.1. Načelo enakega obravnavanja v primarnem pravu	17
2.2. Sekundarno pravo - direktivi o izvajanju načela enakega obravnavanja	18
3. Mednarodno pravo, ki prepoveduje diskriminacijo	20
3.1. Mednarodno pravo v okviru ZN	20
3.1.1. Prepoved vseh oblik rasne diskriminacije	21
3.1.2. Prepoved diskriminacije v mednarodnih paktih o človekovih pravicah	22
3.1.3. Prepoved diskriminacije žensk	22
3.1.4. Prepoved diskriminacije v izobraževanju	22
3.1.5. Prepoved diskriminacije pri zaposlovanju in poklicih	23
3.1.6. Prepoved diskriminacije delavcev migrantov	23

3.1.7.	Prepoved diskriminacije invalidov	24
3.1.8.	Odprava nestrpnosti in diskriminacije na podlagi vere ali prepričanja	24
3.1.9.	Prepoved diskriminacije v množičnih občilih	25
3.2.	Pravo Sveta Evrope (SE)	25
3.2.1.	Evropska konvencija o človekovih pravicah	25
3.2.2.	Protokol št. 12 k EKČP	25
3.2.3.	Evropska socialna listina in njeni protokoli	26
3.2.4.	Prepoved širjenja rasne nestrpnosti po spletu	26
III.	Postopki za varstvo pred diskriminacijo v Sloveniji	29
1.	Neformalni postopki	30
1.1.	Postopek pred varuhom človekovih pravic	30
1.2.	Postopek pred zagovornico načela enakosti	31
1.2.1.	Pobuda pri zagovornici načela enakosti	31
2.	Formalni postopki	32
2.1.	Inšpekcijski postopek	32
2.1.1.	Inšpekcijski postopek po ZUNEO	34
2.2.	Upravni postopek	34
2.3.	Upravni spor	35
2.5.	Sodni postopki	36
2.5.1.	Kazenski postopek	36
2.5.2.	Pravdni postopek	38
2.5.3.	Delovni oziroma socialni spor	39
2.6.	Ustavna pritožba	40
3.	Stroški postopkov	41
3.1.	Stroški v upravnih postopkih	41
3.2.	Stroški v sodnih postopkih	42
3.3.	Brezplačna pravna pomoč (BPP)	43
3.3.1.	Prvi pravni nasvet	43
3.3.2.	Odobritev brezplačne pravne pomoči	44
IV.	Pravne poti za pomoč žrtvam diskriminacije po mednarodnem pravu	47
1.	Postopki pred mednarodnimi pogodbenimi telesi	47
1.1.	Odbor za človekove pravice	47
1.2.	Odbor za odpravo rasne diskriminacije	49
1.3.	Odbor za odpravo diskriminacije žensk	50
1.4.	Odbor za pravice invalidov	51
1.5.	Pravica pošiljanja sporočil po pravilih UNESCO	51
1.6.	Kolektivne pritožbe	52
1.7.	Slovenija in pogodbeni telesi	53
2.	Postopki pred mednarodnimi sodišči	54
2.1.	Evropsko sodišče za človekove pravice	54
2.1.1.	Potek postopka	55

2.1.2. Brezplačna pravna pomoč za postopek pred ESČP	58
3. Postopki pred organi Evropske unije	59
3.1. Implementacija direktiv v članicah EU	59
3.1.1. Možni ukrepi proti državi	60
3.1.2. Neposredna uporaba direktiv	60
3.1.3. Postopek v primeru kršitve načela enakopravnosti	61
3.2. Peticija, naslovljena na Evropski parlament	61
3.3. Opozarjanje Evropske komisije	61
V. Kontakti	63
1. Republika Slovenija	63
1.1. Državne institucije	63
1.2. Inšpektorati	64
1.3. Sodišča	64
1.4. Institucije/osebe, ki dajejo prvi pravni nasvet	66
2. Organizacija združenih narodov	66
3. Svet Evrope	67
4. Evropska unija	67
5. Nevladne organizacije	67

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

BPP	brezplačna pravna pomoč
GS	Generalna skupščina Združenih narodov
EKČP	Evropska konvencija za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin
EOSP	Evropski odbor za socialne pravice
ES	Evropske skupnosti
ESL	Evropska socialna listina
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
KRD	Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
KZ	Kazenski zakonik
MDPP	Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah
MOD	Mednarodna organizacija dela
MPESK	Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah
OČP	Odbor za človekove pravice
ORD	Odbor za odpravo diskriminacije
ODŽ	Odbor za odpravo diskriminacije žensk
PES	Pogodba o Evropski skupnosti
PEU	Pogodba o Evropski uniji
RS	Republika Slovenija
SE	Svet Evrope
UNESCO	Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo
Ur. l.	Uradni list
UL ZN	Ustanovna listina Združenih narodov
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih
ZN	Združeni narodi
ZUNEO	Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja
ZUP	Zakon o splošnem upravnem postopku

Žrtve DISKRIMINACIJE SO (ŠE) DALEČ OD PRAVICE

Evropska unija je leta 2000, v obliki dveh direktiv Sveta ministrov, sprejela norme o odpravi vseh oblik diskriminacije v državah članicah, med drugim tudi tiste, ki nastanejo zaradi rasnega in etničnega porekla posameznika ali zaradi njegovega verskega prepričanja. Države članice so med drugim dolžne uresničiti cilje teh evropskih pravnih norm s sprejetjem ustreznih notranjih pravnih predpisov in z drugimi ustreznimi ukrepi oz. politikami. Pomembna je tudi njihova dolžnost, da povsod tam, kjer to še ne obstaja, ustvarijo možnosti, da imajo vsi tisti, ki smatrajo, da so bili žrtve diskriminacije, na razpolago ustrezne pravne poti za odpravo krivic. Države so dolžne o vsem tem poročati Evropski komisiji, ki lahko v upravičenih primerih sproži tudi postopke pred Sodiščem evropskih skupnosti proti državam, ki niso izpolnile svojih obveznosti.

Konzorciju univerzitetnih in drugih institucij iz Nemčije, Avstrije, Nizozemske in Slovenije, ki jih je koordinira ISCOMET – Inštitut za etnične in regionalne študije iz Maribora, je Evropska komisija leta 2004 zaupala nalogo, da izvede dvoletni mednarodni projekt »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji«.

V okviru projekta smo med drugim pripravili mednarodne seminarje za različne ciljne skupine: za pripadnike narodnih skupnosti, ki niso priznane z Ustavo RS, za pripadnike narodnih skupnosti, ki jih omenja Ustava RS, za sodnike, tožilce in odvetnike, za policiste, paznike v zaporih, carinike, za pripadnike Slovenske vojske, za delavce v upravnih enotah, v zavodih za zaposlovanje in v centrih za socialno delo, za sindikalne funkcionarje ter za ravnatelje in učitelje na osnovnih šolah. Organizirali pa smo tudi mednarodno konferenco o verskih svoboščinah in o diskriminaciji ljudi na podlagi vere ali prepričanja. Sklepna konferenca projekta je bila 12. februarja 2007 v dvorani Državnega sveta v Ljubljani.

Pri izvajanju projekta smo izhajali iz domneve, da je v sedanjih okoliščinah v Sloveniji in v njenem sosedstvu, kot tudi glede na zgodovinske tradicije, ki so danes še vedno prisotne v našem življenju, lahko obvladovanje in reševanje problemov v zvezi z etnično in versko diskriminacijo dejavnik utrjevanja

njene »enotnosti v različnem«, v smislu oblikovanja harmonične večkulturne družbe. Neurejanje in širjenje teh problemov pa je na drugi strani lahko vzrok politične in socialno-ekonomske nestabilnosti Slovenije, s čimer bi se bistveno zmanjšale njene možnosti tako za nemoten gospodarski in socialni razvoj kot tudi za njeno nadaljnje uveljavljanje v mednarodni skupnosti. Slovenija bo zaradi teh vprašanj še toliko bolj izpostavljena in s tem tudi ranljiva v času njenega predsedovanja EU v letu 2008.

Zmanjšanje diskriminacije na etnični in verski podlagi (njena odprava dejansko ni mogoča) je dolgoročen proces, ki zahteva celovito in vsestransko politiko države in dosledno delovanje v tej smeri avtonomnih organizacij in institucij civilne družbe. Problematika diskriminacije prikriva mnoge vitalne pasti, ki jih ni mogoče odstraniti brez poznavanja podrobnosti o njihovem ustroju in o načinih njihovega delovanja. Latentni konflikti v določenih političnih in socialno-ekonomskih okoliščinah privrejo na dan s silovitostjo, ki je s klasičnimi orodji države ni moč obvladati. S pravnimi predpisi je mogoče le ublažiti, ne pa tudi odstraniti socialnih in ekonomskih vzrokov diskriminacije, ki so največkrat povezani s psihološkimi travmami ali verskimi in etničnimi predsodki tako med tistimi, ki »diskriminirajo,« kot tudi med »diskriminiranimi«.

Dejansko lahko začnemo ta bolni tvor odstranjevati iz družbenega tkiva le s pomočjo ustreznih, dobro zastavljenih dolgoročnih politik in strategij na kulturnem, ekonomskem, socialnem in drugih področjih, z ustreznimi programi vzgoje in izobraževanja mladine in prebivalstva nasploh ter s primernimi ureditvami lokalne samouprave, upravnega delovanja in političnega sistema, kar vse mora temeljiti na znanstvenoraziskovalnih rezultatih proučevanja te problematike.

Zavoljo tega smo na sklepni konferenci mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji« predlagali, da Slovenija izdela temeljito pripravljen in dolgoročno zastavljen program odpravljanja diskriminacije v naši družbi, ki bi se začel v letu 2007, ki je »Evropsko leto enakih možnosti za vse«. Program naj bi izdelala vlada v sodelovanju z organizacijami in institucijami civilne družbe ter ob sodelovanju in podpori vseh ljudi dobre volje. Takšen program za odpravljanje diskriminacije v Sloveniji, tudi v smislu udejanjenja naslovnih direktiv Sveta ministrov EU iz leta 2000 in drugih mednarodnih obveznosti Slovenije, bi moral postati ena od prednostnih nalog reform, ki jih napoveduje sedanja vladna koalicija oz. del razvojnih programov Slovenije.

V takšnem kontekstu boja proti diskriminaciji na etnični in verski podlagi so domači in mednarodni postopki za odpravo raznih oblik diskriminacije sredstvo, ki ga lahko žrtve diskriminacije uporabijo za njeno odpravo

v izjemnih primerih. Kljub temu pa je izredno pomembno, da država sprejme v svoj pravni sistem to pravno možnost, ki je med drugim, v primeru Slovenije, njena mednarodnopravna obveznost. Vendar je stanje v Sloveniji, kar zadeva udejanjenje direktiv Sveta ministrov EU, nezadovoljivo. »Urad za enake možnosti je kot strokovna vladna služba pristojen zgolj za oblikovanje politike na področju enakosti spolov, medtem ko na področju nediskriminacije na podlagi drugih osebnih okoliščin deluje le kot koordinacijski organ«, je zapisano v opravičilu urada, zakaj se predstavniki urada in »zagovornica enakih možnosti« ne bodo udeležili sklepne konference mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji«.

Zato smo v priporočilih sklepne konference projekta predlagali, da je potrebno v Sloveniji oblikovati neodvisno, avtonomno telo za obravnavanje diskriminacije, ki bi imelo, kot to zahtevajo direktive Sveta ministrov EU, naslednje naloge:

- proučevanje diskriminacije,
- objavljanje poročil o pojavih diskriminacije,
- osveščanje javnosti in
- pravna pomoč posameznikom v primeru diskriminacije, pri čemer je potrebno podrobneje opredeliti merila za opravljanje funkcije zagovorništva.

Poleg tega smo v priporočilih predlagali, da je potrebno, v skladu z direktivama Sveta ministrov EU, urediti tako možnost, da nevladne organizacije začenjajo postopke in zastopajo žrtve diskriminacije, kot tudi ustvariti nove proceduralne možnosti, npr: za upravne postopke, ki bi jih imele na razpolago žrtve diskriminacije. Razen tega mora Slovenija čim prej ratificirati Protokol 12 k Evropski konvenciji za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki je v veljavi od 1. aprila 2005. Protokol bo, prepričani smo, skupaj z učinkovito implementacijo naslovnih direktiv EU, odprl novo poglavje v boju proti diskriminaciji v Sloveniji. Protokol zavezuje države članice konvencije, da vse njene norme izvajajo brez kakršne koli diskriminacije. Bistvena novost je v tem, da bodo žrtve diskriminacije, ki ne bodo mogle doseči pravice doma, imele po Protokolu na voljo tudi postopek na Evropskem sodišču za človekove pravice v Strasbourgu.

Sodelavka mednarodnega projekta dr. Jasna Murgel je v pričujočem »Vodniku po pravicah žrtev diskriminacije na etnični in verski podlagi v Sloveniji« z njej lastno pravno natančnostjo in z občutkom za človeka, ki je v stiski, podrobno analizirala in na preprost način predstavila pravne poti, ki jih imajo žrtve diskriminacije v Sloveniji na razpolago, tako na domači kot tudi na mednarodni ravni; na koncu pa je še pripravila seznam »koristnih kontaktov« v Sloveniji ter v OZN, Svetu Evrope in v nevladnih organizacijah.

Vodnik ne bo samo v pomoč morebitnim žrtvam diskriminacije na etnični in verski podlagi v Sloveniji, ampak bo zelo koristen in poučen za vse, ki se v okviru vladnih organov in pravosodnega sistema ali v okviru nevladnih organizacij ukvarjajo s temi vprašanji.

Vodnik je eden od rezultatov mednarodnega projekta »Vzgoja in izobraževanje za borbo proti diskriminaciji v Sloveniji«. S tem delom je dr. Murglova vsebinsko in strokovno zaokročila prispevke na to temo, ki sta jih za posamezne seminarje v okviru projekta pripravila naša sodelavca Meira Hot in mag. Gregor Pelicon. Ob tej priliki se jima zahvaljujem tako za njuno prizadevno sodelovanje pri zasnovi tega mednarodnega projekta kot tudi pri uresničevanju posameznih akcij v njegovem okviru.

prof. dr. Silvo Devetak

Glavni koordinator projekta in direktor ISCOMET

I. kaj je DISKRIMINACIJA?

Diskriminacija je:

- kakršno koli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na temelju:
  - rase, barve kože, narodnega ali etničnega izvora,
  - ki ima namen ali dejanski učinek onemogočiti komur koli ali ga prikrajšati za enakopravno priznavanje, uživanje ali uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

II.

KRATEK ORIS UREĐITVE PREPOVEDI DISKRIMINACIJE

Prepoved diskriminacije je urejena v slovenskem pravu, pravu Evropske unije (EU) in mednarodnem pravu. Kadar pride do kršitve te prepovedi, je pomembno, katera pravna sredstva so (domnevni) žrtvi diskriminacije na voljo, da lahko kršitev odpravi in prepreči njeno nadaljevanje (glej II. in III. poglavje vodnika).

1 PREPOVED DISKRIMINACIJE V PRAVNEM REDU REPUBLIKE SLOVENIJE

1.1 USTAVNE NORME

Ustava Republike Slovenije¹ v 14. členu ureja načelo enakosti pred zakonom. Skladno s tem členom so v Republiki Sloveniji (RS) vsakomur (torej ne le državljanom ali osebam s stalnim prebivališčem) zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino. Ustava izrecno določa, da so vsi pred zakonom enaki.

Človekove pravice in temeljne svoboščine se v RS uresničujejo neposredno na podlagi ustave (15. člen ustave). Z zakonom je mogoče predpisati način uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kadar tako določa ustava, ali če je to nujno zaradi same narave posamezne pravice ali svoboščine. Človekove pravice in temeljne svoboščine so omejene samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ustava. Ustava nadalje določa, da sta zagotovljeni sodno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravica do odprave posledice njihove kršitve. Nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Sloveniji, ni dopustno omejevati z izgovorom, da je ustava ne priznava ali da jo priznava v manjši meri.

Ustava v poglavju o človekovih pravicah izrecno prepoveduje spodbujanje k neenakopravnosti in nestrpnosti ter k nasilju in vojni (63. člen). Določa,

da je protiustavno vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Prav tako izrecno kot protiustavno opredeljuje vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni.

1.2 ZAKONODAJA

1.2.1 KAZENSKO PRAVO

Prepoved diskriminacije kot kaznivega dejanja ureja Kazenski zakonik (KZ) RS.² V 141. členu prepoveduje *kršitev načela enakopravnosti*. Prepovedano je prikrajšati koga za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ki so priznane od mednarodne skupnosti ali določene z ustavo ali zakonom, ali mu takšno pravico ali svoboščino omeji, ali kdor na podlagi takšnega razlikovanja komu da kakšno posebno pravico ali ugodnost zaradi razlike v narodnosti, rasi, barvi, veroizpovedi, etnični pripadnosti, spolu, jeziku, političnem ali drugačnem prepričanju, spolni usmerjenosti, gmotnemu stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju, ali kakšni drugi okoliščini. Prav tako je prepovedano preganjanje posameznika ali organizacije zaradi njihovega zavzemanja za enakopravnost ljudi.

KZ prepoveduje tudi zbujanje sovraštva, razdora ali nestrpnosti, ki temelji na kršitvi načela enakosti. Izrecno je prepovedano izzivanje ali razpihovanje narodnostnega, rasnega ali verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti, ali širjenje idej o večvrednosti ene rase nad drugo ali dajanje kakršne koli pomoči za rasistično dejavnost, ali zanikanje, zmanjševanje pomen, odobravanje ali zagovarjanje genocida. Materiale in predmete, ki nosijo sporočila, namenjena *zbujanju sovraštva, razdora ali nestrpnosti*, kot tudi pripomočki, namenjeni za njihovo izdelovanje, razmnoževanje in razpečevanje, mora država odvzeti ali ustrezno onemogočiti njihovo uporabo.

Člen 373 KZ prepoveduje *genocid*. Zagreši ga, kdor z namenom, da bi popolnoma ali deloma uničil kakšno narodnostno, etnično, rasno ali versko skupino, ukaže pobijati njene člane ali jim povzročati hude telesne poškodbe ali hudo izpodkopavati njihovo telesno ali duševno zdravje, ali prisilno izseljevati prebivalstvo ali spraviti skupino v take življenjske razmere, ki vodijo k njenemu popolnemu ali delnemu pokončanju, ali uporabiti ukrepe, s katerimi se preprečujejo rojstva med člani skupine, ali prisilno preseljevati otroke v kakšno drugo skupino, ali kdor z enakim namenom sam stori katero od naštetih dejanj. Enako kot genocid je kaznivo dejanje ščuvanje ali pozivanje k neposredni izvršitvi genocida.

Poleg kaznivega dejanja kršitve enakopravnosti lahko v zvezi z diskriminacijo pride tudi do drugih kaznivih dejanj, med drugim do:

- razžalitve (169. čl. KZ),
- žaljive obdolžitve (171. čl. KZ)
- kršitve temeljnih pravic delavcev (205. čl. KZ),
- kršitve pravic pri zaposlovanju ali brezposelnosti (206. čl. KZ),
- kršitve človeškega dostojanstva z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic (270. čl. KZ) in
- oviranja verskih obredov (314. čl. KZ).

1.2.2 DELOVNOPRAVNA ZAKONODAJA

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR)³ v 6. členu delno povzema nekatere določbe direktive o uresničevanju načela enakega obravnavanja v zaposlovanju. Določa, da delodajalec ne sme iskalca zaposlitve pri zaposlovanju ali delavca v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi postavljati v neenakopraven položaj.

Nadalje morajo v skladu s tem členom ženskam in moškim biti zagotovljene enake možnosti in enaka obravnava pri zaposlovanju, napredovanju, usposabljanju, izobraževanju, prekvalifikaciji, plačah in drugih prejemkih iz delovnega razmerja, odsotnostih z dela, delovnih razmerah, delovnem času in odpovedi pogodbe o zaposlitvi.

Omenjeni člen prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo zaradi spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti in nacionalnega porekla. Posredna diskriminacija skladno z ZDR obstaja, če navidezno nevtralne določbe, kriteriji in praksa učinkujejo tako, da postavljajo osebe določenega spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti ali nacionalnega porekla v slabši položaj, razen če so te določbe, kriteriji in praksa objektivno upravičeni ter ustrezni in potrebni.

Prav tako 6. člen ZDR ureja obrnjeno dokazno breme in tudi odškodninsko odgovornost delodajalca za kršitev prepovedi diskriminacije. Če kandidat oziroma delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je kršena prepoved diskriminacije zaradi okoliščin iz prejšnjega odstavka, je dokazno breme, da različno obravnavo opravičujejo vrsta in narava dela, na strani delodajalca. V primeru kršitve prepovedi diskriminacije je delodajalec kandidatu oziroma delavcu odškodninsko odgovoren po splošnih pravilih civilnega prava.

1.2.3 ZAKON O URESNIČEVANJU NAČELA ENAKOSTI (ZUNEO)

V letu 2004 je bil sprejet Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO),⁴ ki naj bi uskladi slovenski pravni red z direktivama. Določa skupne temelje in izhodišča za zagotavljanje enakega obravnavanja vsakogar pri uveljavljanju njegovih pravic in obveznosti ter pri uresničevanju temeljnih svoboščin na katerem koli področju družbenega življenja.

Na podlagi omenjenega zakona je bil ustanovljen Svet vlade za uresničevanje načela enake možnosti. Zakon tudi določa naloge Urada za enake možnosti s področja uresničevanja načela enakega obravnavanja v smislu direktiv. Pomembna novost je uvedba institucije zagovornika načela enakosti.

ZUNEO opredeljuje pojem enakega obravnavanja v 4. členu. Enako obravnavanje pomeni odsotnost neposredne oziroma posredne diskriminacije zaradi katere koli osebne okoliščine, kot so narodnost, rasa ali etnično poreklo, spol, zdravstveno stanje, invalidnost, jezik, versko ali drugo prepričanje, starost, spolna usmerjenost, izobrazba, gmotno stanje, družbeni položaj ali druge osebne okoliščine.

Zakon, podobno kot direktiva o rasni diskriminaciji, opredeljuje pojem *neposredne in posredne diskriminacije*. Prva obstaja, če je oseba zaradi te osebne okoliščine bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno kot druga oseba. Posredna diskriminacija zaradi osebne okoliščine obstaja, če na videz nevtralne določbe, merila ali ravnanje v enakih ali podobnih situacijah in pogojih postavljajo osebo z določeno osebno okoliščino v manj ugoden položaj kot druge osebe, razen če te določbe, merila ali ravnanja objektivno upravičujejo legitimni namen in če so sredstva za doseganje tega cilja primerna in potrebna.

V 5. členu ZUNEO je opredeljen pojem *nadlegovanja*. Gre za nezaželeno ravnanje, temelječe na kateri koli osebni okoliščini, ki ustvarja zastrašujoče, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje za osebo ter žali njeno dostojanstvo. Takšno nadlegovanje se šteje za diskriminacijo.

1.2.4 PREPOVED DISKRIMINACIJE V DRUGIH ZAKONIH

Zakon o enakih možnostih žensk in moških⁵

Določa ukrepe za preprečevanje diskriminacije in enakost med spoloma. Ureja možnost sprožitve postopka pred Zagovornico načela enakosti žensk in moških. Določa nekatere posebne prekrške v 33. do 35. členu.

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov⁶

Določa ukrepe za preprečevanje diskriminacije in povečanje zaposljivosti invalidov in vzpostavitev pogojev za njihovo enakovredno udeležbo na trgu dela z odstranjevanjem ovir in ustvarjanjem enakih možnosti. Zakon v 5. členu prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo pri zaposlovanju invalidov v času trajanja zaposlitve in v zvezi s prenehanjem zaposlitve ter v postopkih po tem zakonu. Kot prekršek določa nespoštovanje določb o kvotah (92. člen).

Zakon o tujcih⁷

V 82. členu, ki se nanaša na pomoč pri integraciji tujcev, določa, da Slovenija zagotavlja pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v RS dovoljenje za prebivanje, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje RS. Nadalje morajo državni in drugi organi, organizacije in združenja z vsem svojim delovanjem zagotavljati zaščito pred kakršno koli diskriminacijo na podlagi rasnega, verskega, nacionalnega, etničnega ali drugega razlikovanja tujcev.

Zakon o društvih⁸

Določa, da delovanje v društvu temelji na enakopravnosti članstva (2. člen). Skladno s tem zakonom ni dovoljeno ustanoviti društva, katerega namen, cilji ali dejavnost merijo na nasilno spremembo ustavne ureditve, na izvrševanje kaznivih dejanj ali spodbujajo k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti, razpihovanju narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti oziroma spodbujajo k nasilju ali vojni (3. člen). Društvu, ki izvaja opisano dejavnost, se delovanje sodno prepove (42. člen).

Zakon o varstvu javnega reda in miru⁹

Kot prekršek sankcionira vzbujanje nestrpnosti. Če so dejanja iz 6. (nasilno in drzno vedenje), 7. (nedostojno vedenje), 12. (poškodovanje uradnega napisa, oznake ali odločbe), 13. (pisanje po objektih) in 15. (uničevanje državnih simbolov) člena tega zakona storjena z namenom vzbujanja narodnostne, rasne, spolne, etnične, verske, politične nestrpnosti ali nestrpnosti glede spolne usmerjenosti, se storilec kaznuje z globo.

Zakon o medijih¹⁰

Vsebuje prepoved spodbujanja neenakopravnosti, nestrpnosti, nasilja in vojne ter izzivati sovraštvo z razširjanjem programskih vsebin (8. člen). Določa poseben prekršek pri oglaševanju (47. člen).

Zakon o varstvu potrošnikov¹¹

V 25. členu določa, da mora podjetje prodajati blago oziroma opravljati storitve vsem potrošnikom pod enakimi pogoji.

2 PRAVO EVROPSKE UNIJE

2.1 NAČELO ENAKEGA OBRAVNAVANJA V PRIMARNEM PRAVU

Člen 6 Pogodbe o Evropski uniji (PEU) v prvem odstavku določa, da je Unija zasnovana na načelih svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter vladavine prava, torej načel, ki so skupna vsem njenim pogodbenicam. Isti člen v naslednjem odstavku določa, da Unija spoštuje temeljne pravice, ki jih določa EKČP in izhajajo iz ustavnopravne tradicije članic EU. Skladno s členoma 7 PEU in 309(2) Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES) je Svet EU pristojen za sprejemanje ukrepov proti državam, ki kršijo pravice iz 6. člena PEU.¹²

V skladu z naslovom VI PEU je eden od ciljev Unije preprečevanje in boj proti rasizmu in ksenofobiji (29. člen). Ta cilj naj bi uresničila z bojem proti kriminalu (organiziranemu ali neorganiziranemu in še posebej proti terorizmu), trgovanju z ljudmi, prestopkom proti otrokom, nedovoljeni trgovini z mamili ipd. Članice naj bi omenjene cilje dosegle s tesnejšim sodelovanjem policijskih in carinskih služb in pravosodja ter s poenotenjem (kjer je mogoče) norm kazenskega prava.

Medtem ko se PEU na splošno sklicuje na človekove pravice, PES vsebuje določbe o konkretnih pravicah posameznika. Prepoved diskriminacije na osnovi državljanstva določa 12. člen pogodbe. Prepoved zadeva izključno državljane EU, ne velja pa za posebne določbe PES, ki dovoljujejo takšno diskriminacijo (npr. pri zaposlovanju državljanov članic EU v javnih službah drugih članic).

Svet EU lahko na osnovi 13. člena PES, v mejah pristojnosti Skupnosti in brez poseganja v druge določbe PES, na predlog Komisije in po posvetovanju z Evropskim parlamentom, *soglasno* sprejme ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti. Omenjeni člen PES je bil dopolnjen s pogodbo iz Nice in sedaj omogoča, da Svet sprejme spodbujevalne ukrepe (*incentive measures*) z dvotretjinsko večino.¹³ Za sprejemanje zavezujočih predpisov s področja, na katerega se nanaša 13. člen, pa je še vedno potrebno soglasje vseh članov Sveta.

2.2 SEKUNDArNO PRAVO – DIREKTIVI O IZVAJANJU načela ENAKEGA OBRAVNAVANJA

Svet EU je leta 2000 sprejel pomembni direktivi, ki zadevata prepoved diskriminacije:

- direktivo o rasni enakopravnosti (Racial Equality Directive)¹⁴ in
- direktivo o enakopravnosti v zaposlovanju (Employment Equality Directive).¹⁵

Namen direktiv je vzpostavitev minimalne ravni pravnega varstva pred diskriminacijo po vsej EU. Članice EU lahko z notranjimi predpisi določijo širše varstvo proti diskriminaciji, ne morejo pa znižati ravni omenjenega varstva pod minimum, določen v direktivah.

Direktivi imata zelo široko področje uporabe. V okviru pristojnosti, dodeljenih Skupnosti, se uporabljata za vsakogar v javnem in zasebnem sektorju, vključno z državnimi organi. Vendar pa se njune določbe ne nanašajo na različno obravnavanje, ki temelji na državljanstvu, in ne posega v določbe in pogoje v zvezi z vstopom in prebivanjem državljanov tretjih držav in oseb brez državljanstva na ozemlju držav članic ter v obravnavanje, ki izhaja iz pravnega položaja zadevnih državljanov tretjih držav in oseb brez državljanstva.

Direktivi prepovedujeta diskriminacijo na podlagi rasnega ali etničnega izvora ter vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti, kadar gre za:

- pogoje za dostop do zaposlitve, samozaposlitve in poklica, vključno z izbirnimi merili in pogoji zaposlovanja, ne glede na vrsto dejavnosti in na vseh ravneh poklicne hierarhije, vključno z napredovanjem;
- dostop do vseh oblik in do vseh ravni poklicnega svetovanja, poklicnega usposabljanja, nadaljnega poklicnega usposabljanja in preusposabljanja, vključno z delovno prakso;
- zaposlitvene in delovne pogoje, vključno z odpuščanjem in plačami;
- članstvo in vključevanje v organizacijo delavcev ali delodajalcev ali vsako organizacijo, katere člani opravljajo določen poklic, vključno z ugodnostmi, ki jih zagotavljajo take organizacije.

Direktiva o rasni enakopravnosti prepoveduje tudi diskriminacijo na področju socialne zaščite, vključno s socialno varnostjo in zdravstvenim varstvom, socialnih ugodnosti, izobraževanja in dostopa do dobrin in storitev, ki so na voljo javnosti, vključno s stanovanji in preskrbo z njimi.

V skladu z direktivama so prepovedane naslednje oblike diskriminacije:

- neposredna diskriminacija - če se določena oseba obravnava manj ugodno, kakor se obravnava, se je obravnavala ali pa bi se obravnavala druga oseba v primerljivem položaju na podlagi rase ali narodnosti;
- posredna diskriminacija - če bi zaradi na videz nevtralne določbe, merila ali prakse osebe določene rase ali narodnosti prišle v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami, razen če to določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje zakonit cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in potrebna;
- nadlegovanje - slednje se šteje za diskriminacijo, če pride do nezaželenega ravnanja, povezanega z raso ali narodnostjo, katerega namen ali posledica je kratenje dostojanstva osebe in ustvarjanje zastrašujočega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja.

Pozitivni ukrepi

Kot že omenjeno, ureditev, ki jo vsebujeta direktivi, vsebuje samo minimum standardov, ki jih morajo upoštevati članice EU pri sprejemanju predpisov in ukrepov za spoštovanje načela enakopravnosti. Države lahko, da bi zagotovile popolno enakopravnost v praksi, ohranijo obstoječe ukrepe in sprejmejo ukrepe za preprečevanje ali kompenzacijo neugodnega položaja, povezanega s pripadnostjo določeni rasi ali narodnosti. Gre za t. i. pozitivno diskriminacijo.

Sodno varstvo

Ključni element direktiv je zahteva, da morajo članice EU zagotoviti pravno varstvo domnevnim žrtvam diskriminacije. Članice EU morajo zagotoviti sodne in/ali upravne postopke za izpolnitev obveznosti iz direktiv, vključno s postopki poravnave, če jih države članice štejejo za primerne. Slednji morajo biti na voljo vsem osebami, ki menijo, da so bili žrtev kršitve načela enakega obravnavanja, in sicer celo potem, ko se je odnos, v katerem naj bi prišlo do kršitve, že končal.

Države članice morajo prav tako zagotoviti, da združenja, organizacije ali drugi pravni subjekti, ki imajo zakonit interes pri zagotavljanju izpolnjevanja določb direktiv skladno z merili, predpisanimi z njihovo nacionalno zakonodajo, lahko sodelujejo v vsakem sodnem in/ali upravnem postopku, ki je določen za izpolnitev obveznosti po tej direktivi, bodisi v imenu ali v podporo tožnika z njegovim soglasjem.

Obrnjeno dokazno breme

Pomembna je tudi določba direktiv o dokaznem bremenu v postopku, v katerem se zatrjuje, da je prišlo do kršitve načela enakega obravnavanja.

Države članice morajo skladno s svojimi nacionalnimi pravosodnimi sistemi sprejeti potrebne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da mora oseba, ki naj bi zagrešila diskriminacijo, dokazati, da ni bilo kršeno načelo enakega obravnavanja, če osebe, ki menijo, da so bili žrtve diskriminacije, na sodišču ali pri drugem pristojnem organu predstavijo dejstva, na podlagi katerih se lahko domneva, da je prišlo do neposredne ali posredne diskriminacije. Omenjeno načelo ne velja za kazensko pravo.

Organi za spodbujanje enakega obravnavanja

Direktiva o rasni enakopravnosti članicam EU nalaga, da ustanovijo oz. določijo ustrezen organ oziroma organe za spodbujanje enakega obravnavanja vseh oseb brez diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti. Njihove pristojnosti morajo vključevati: dajanje neodvisne pomoči žrtvam diskriminacije pri uveljavljanju njihovih tožb zaradi diskriminacije, ne da bi s tem posegali v pravico žrtev in združenj, organizacij ali drugih pravnih subjektov; izvajanje neodvisnih pregledov v zvezi z diskriminacijo in objavljanje neodvisnih poročil in sestavljanje priporočil glede vseh zadev v zvezi s tako diskriminacijo.

Odprava diskriminacijskih predpisov

V skladu z direktivo o rasni enakopravnosti morajo članice sprejeti potrebne ukrepe za prenehanje veljavnosti vseh zakonov in drugih predpisov, ki so v nasprotju z načelom enakega obravnavanja, kot tudi, da se vse določbe, ki so v nasprotju z načelom enakega obravnavanja in ki so vključene v individualne ali kolektivne pogodbe ali sporazume, notranja pravila podjetij, pravila, ki urejajo profitna ali neprofitna združenja, in pravila, ki urejajo samostojne poklice ter delavske in delodajalske organizacije, razglasijo, ali lahko razglasijo za nične in neveljavne, ali pa se spremenijo in dopolnijo. Podobno obveznost imajo tudi na podlagi direktive o preprečevanju diskriminacije v zaposlovanju.

3 MEDNARODNO PRAVO, KI PREPOVEDUJE DISKRIMINACIJO

3.1 MEDNARODNO PRAVO V OKVIRU ZN

Načelo prepovedi diskriminacije je eno temeljnih načel varstva človekovih pravic. V skladu z določili Ustanovne listine (UL) Združenih narodov (ZN) so ZN zasnovani na dveh temeljnih načelih: 1.) posamezniki imajo pravico uživati določene človekove pravice in 2.) te pravice so zagotovljene vsakomur brez razlikovanja po rasi, spolu, jeziku ali veri. Načelo prepovedi diskriminacije opredeljuje 1. člen UL ZN. Eden izmed osnovnih ciljev ZN je razvijanje in spodbujanje spoštovanja človekovih pravic in temeljnih

svoboščin za vse, ne glede na raso, spol, jezik ali veroizpoved (3. odstavek 1. člena).

Splošna deklaracija človekovih pravic¹⁶ določa, da je vsakdo upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje ali kakršno koli drugo osebno okoliščino (2. člen).

3.1.1 PREPOVED VSEH OBLIK RASNE DISKRIMINACIJE

Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (KRD)¹⁷ ureja najsplošnejšo prepoved diskriminacije. Rasno diskriminacijo opredeljuje kot »kakršno koli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na temelju rase, barve kože, narodnega ali etničnega izvora, ki ima namen ali dejanski učinek onemogočiti komur koli ali ga prikrajšati za enakopravno priznavanje, uživanje ali uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem in vsakem drugem področju javnega življenja« (1. odstavek 1. člena).¹⁸

Države pogodbenice so s konvencijo obsodile rasno diskriminacijo in se zavezale, da bodo z vsemi ustreznimi sredstvi in brez odlašanja izvajale politiko odprave rasne diskriminacije v vseh njenih oblikah ter si prizadevale za razumevanje med vsemi rasami (1. odstavek 2. člena).¹⁹

V 5. členu konvencije so se države zavezale prepovedati in odpraviti rasno diskriminacijo v vseh njenih oblikah in zagamčiti vsakomur enakost pred zakonom, zlasti ko gre za uživanje pravice do enakega postopka pred sodišči in drugimi pravosodnimi organi, za pravico do osebne varnosti in zaščite pred nasiljem in telesnimi poškodbami, ne glede na to, ali jih povzročijo državni organi ali določena skupina, ustanova ali posameznik za politične pravice (zlasti aktivno in pasivno volilno pravico in zaposlovanje v javnih službah) in za druge državljanske,²⁰ ekonomske in socialne in kulturne pravice.²¹

KRD vsebuje tudi norme o pravnem varstvu pred diskriminacijo. Posameznik ima na podlagi teh norm pred sodišči in drugimi državnimi ustanovami držav pogodbenic pravico do učinkovite zaščite in pravnega varstva pred vsemi dejanji rasne diskriminacije, ki so v nasprotju z določbami KRD in kršijo njegove človekove pravice in temeljne svoboščine. Prav tako ima pravico, da pri teh sodiščih oziroma organih zahteva pravično in primerno zadoščenje ali odškodnino za škodo, ki jo je utrpel zaradi diskriminacije (6. člen).

Ostale določbe obvezujejo države pogodbenice k sprejetju ukrepov za preprečevanje in odpravo vseh oblik rasne diskriminacije.²²

3.1.2 PREPOVED DISKRIMINACIJE V MEDNARODNIH PAKTIH O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Diskriminacijo prepovedujeta Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (MPDP)²³ ter Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESK), temeljna zavezujoča mednarodna instrumenta s področja varstva človekovih pravic.²⁴ Vsebudeta določbi, s katerima se pogodbenice zavezujejo, da bodo spoštovale in zagotovile vsem ljudem, ki so na njihovem ozemlju in pod njihovo jurisdikcijo, v paktu priznane pravice, brez razlikovanja glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno poreklo, premoženje, rojstvo ali kakršno koli drugo osebno okoliščino (1. odstavek 2. člena MPDP oziroma 2. odstavek 2. člena MPESK).

3.1.3 PREPOVED DISKRIMINACIJE ŽENSK

To obliko diskriminacije je najprej obsodila GS ZN z Deklaracijo o odpravi diskriminacije žensk.²⁵ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije proti ženskam²⁶ opredeljuje diskriminacijo žensk kot »vsakršno razlikovanje, izključevanje ali omejevanje na podlagi spola, katerega posledica ali namen je ogroziti ali onemogočiti ženskam priznavanje, uresničevanje ali uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne glede na njihov zakonski stan, na podlagi enakopravnosti moških in žensk na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem in državljskem ali katerem koli drugem področju« (1. člen).

3.1.4 PREPOVED DISKRIMINACIJE V IZOBRAŽEVANJU

Diskriminacijo človeka ali skupine ljudi na področju izobraževanja prepoveduje Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju,²⁷ ki so jo sprejeli v okviru Organizacije združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO).²⁸

Diskriminacija v izobraževanju je po konvenciji razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti, ki temeljijo na razlikah v rasi, barvi kože, spolu, jeziku, veri, narodnem ali socialnem poreklu, gospodarskem položaju ali rojstvu, katerih namen ali učinek je onemogočiti ali poslabšati enako ravnanje z vsemi ljudmi, zlasti odvzeti posamezniku ali skupini posameznikov možnost dostopa do izobrazbe katere koli vrste ali stopnje, omejiti posameznika ali skupino posameznikov na šolsko izobrazbo nižje ravni v primerjavi z drugimi, uvesti ali vzdrževati ločene izobraževalne

sisteme ali ustanove za določene posameznike ali skupine²⁹ in spravljati posameznika oziroma skupino posameznikov v položaj, ki ni združljiv s človeškim dostojanstvom (1. odstavek 1. člena).

Države pogodbenice morajo sprejeti številne ukrepe na zakonodajnem področju³⁰ in na področju izobraževalne politike, da bi odpravile in preprečile diskriminacijo, ki jo prepoveduje obravnavana konvencija.³¹

3.1.5 PREPOVED DISKRIMINACIJE PRI ZAPOSLOVANJU IN POKLICIH

Diskriminacijo pri uveljavljanju ekonomskih, socialnih ali kulturnih pravic na splošno prepoveduje 2. odstavek 2. člena MPESK.

Prepoved diskriminacije na področju zaposlovanja določa Konvencija št. 111 o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih³² Mednarodne organizacije dela (MOD). Diskriminacijo pri zaposlovanju in poklicih opredeljuje kot »vsako razlikovanje, izključevanje ali dajanje prednosti, ki temelji na rasi, barvi kože, spolu, veri, političnem prepričanju, nacionalnem ali socialnem poreklu, ki izniči ali ogroža enake možnosti ali enak postopek pri zaposlovanju ali poklicih«. Diskriminacija je tudi vsako drugo razlikovanje, izključevanje ali dajanje prednosti z namenom, da se izničijo ali ogrozijo enake možnosti ali enak postopek pri zaposlovanju ali poklicih. Konvencija prepušča pogodbenicam, da same podrobneje določijo dodatne oblike diskriminacije na podlagi posvetovanja s predstavniki delodajalcev in delavcev (1. člen).

3.1.6 PREPOVED DISKRIMINACIJE DELAVCEV MIGRANTOV

Mednarodna konvencija o varstvu pravic vseh delavcev migrantov in njihovih družinskih članov³³ ureja pravice delavcev, ki so vključeni v plačano dejavnost v državi, katere državljanstva nimajo.

Konvencija v 7. členu določa, da morajo pogodbenice, v skladu z mednarodnimi instrumenti s področja človekovih pravic, na svojem ozemlju spoštovati in zagotoviti vsem delavcem migrantom in njihovim družinskim članom vse pravice, ki jih ureja navedena konvencije brez kakršnega koli razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero ali politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali socialno poreklo, državljanstvo, starost, ekonomski položaj, premoženje, zakonski stan, rojstvo ali drug status.

3.1.7 PREPOVED DISKRIMINACIJE INVALIDOV

Generalna skupščina ZN je 13. decembra 2006 z resolucijo A/61/611 sprejela Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov in Opcijski protokol k tej konvenciji.³⁴ Prepoved diskriminacije invalidov je rdeča nit konvencije. V večini členov je izpostavljena zahteva, naj države invalidom na posameznih področjih zagotovijo pravice na enaki osnovi kot drugim osebam. Zlasti je pomembna določba 5. člena konvencije, ki določa, da so vse osebe enake pred zakonom in so brez kakršne koli diskriminacije upravičene do enake zaščite in enakih ugodnosti na podlagi zakona. Pogodbence konvencije bodo morale preprečiti vsako diskriminacijo na podlagi invalidnosti in zagotoviti invalidom enakopravno in učinkovito pravno varstvo pred diskriminacijo na vseh podlagah.

3.1.8 ODPRAVA NESTRPNOSTI IN DISKRIMINACIJE NA PODLAGI VERE ALI PREPRIČANJA

Splošna deklaracija o človekovih pravicah določa, da ima vsakdo pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi; ta pravica vključuje svobodo do spreminjanja vere ali prepričanja in svobodo, da nekdo sam ali v skupnosti z drugimi, bodi javno ali zasebno, izraža svojo vero ali prepričanje s poučevanjem, v praksi, z bogoslužjem in opravljanjem obredov (18 člen).

MPDP poleg splošne prepovedi diskriminacije določa, da ima vsakdo pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi. Ta pravica vsebuje svobodo imeti ali sprejeti vero ali prepričanje po svoji izbiri in svobodno izražati svojo vero ali prepričanje posamično ali v skupnosti z drugimi, javno ali zasebno, z bogoslužjem, izpolnjevanjem verskih in ritualnih obredov in s poučevanjem (1. odstavek 2. člena). Nadalje določa, da nihče ne sme biti prisiljen k nečemu, s čimer bi bila kršena njegova pravica imeti ali sprejeti vero ali prepričanje po lastni izbiri (2. odstavek 2. člena). Pogodbence pakta se zavezujejo spoštovati pravico staršev oz. zakonitih skrbnikov, da svojim otrokom zagotovijo tisto versko in moralno vzgojo, ki je v skladu z njihovim lastnim prepričanjem (4. odstavek 2. člena). MPDP določa tudi, da mora biti vsako hujskanje k nacionalnemu, rasnemu ali verskemu sovraštvu, ki bi pomenilo spodbujanje k diskriminaciji, sovražnosti ali nasilju, z zakonom prepovedano (2. odstavek 20. člena).

GS ZN je leta 1981 sprejela Deklaracijo o odpravi vseh oblik nestrpnosti in diskriminacije na podlagi vere. Deklaracija izhaja iz načela, da nobena država, ustanova, skupina oseb ali oseba ne sme nikogar diskriminirati na podlagi vere ali prepričanja. Nestrpnost in diskriminacijo na podlagi vere ali prepričanja opredeljuje kot »kakršno koli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na podlagi vere ali prepričanja, ki ima

za cilj ali posledico izničenje ali oškodovanje priznavanja, uživanja ali uveljavljanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin na enakopravni podlagi. Takšna diskriminacija predstavlja žalitev človekovega dostojanstva, zanikanje načel UL ZN in kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razglašeni v Splošni deklaraciji človekovih pravic in obeh paktih o človekovih pravicah, zato jo je potrebno obsoditi kot oviro za razvoj prijateljskih in miroljubnih odnosov med narodi.

3.1.9 PREPOVED DISKRIMINACIJE V MNOŽIČNIH OBČILIH

Deklaracijo o temeljnih načelih glede prispevka množičnih občil h krepitvi miru in mednarodnega razumevanja, k uveljavljanju človekovih pravic in preprečevanju rasizma, apartheida in hujskanja k vojni je sprejela Generalna konferenca UNESCO na istem zasedanju, na katerem je sprejela Deklaracijo o rasi in rasnih predsodkih.

Osnovna ideja deklaracije je izražena v 1. členu. V skladu s to določbo je cilj deklaracije krepitev miru in mednarodnega razumevanja, pospeševanje uveljavljanja človekovih pravic in preprečevanje rasizma in apartheida. K uresničitvi tega cilja bi morala poglavitni delež prispevati množična občila. Njihov prispevek bo učinkovitejši, če bodo njihove informacije odražale različne vidike obravnavane teme.

3.2 PRAVO SVETA EVROPE (se)

3.2.1 EVROPSKA KONVENCIJA O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP)³⁵ temelji na načelu prepovedi diskriminacije. Določa, da je uživanje pravic in svoboščin, določenih s to konvencijo, zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine (14. člen).

V EKČP se tudi navaja, da ima vsakdo pravico do svobode misli, vesti in vere, kar obsega tudi svobodo spreminjanja svoje veroizpovedi ali prepričanja (9. člen).

3.2.2 PROTOKOL ŠT. 12 K EKČP

Protokol št. 12 k EKČP je Odbor ministrov SE sprejel 26. 6. 2000.³⁶ EKČP prepoveduje vsako diskriminacijo pri uživanju pravic, *urejenih s to konvencijo*. Protokol št. 12 odpravlja to omejitev s prepovedjo diskriminacije pri izvajanju katere koli pravice, določene z zakonom, zato bistveno širi

zaščito glede na osebe, na katere se nanaša (*ratione personae*), saj zadeva vse posameznike, ki se nahajajo na ozemlju katere koli pogodbenice EKČP oziroma protokola št. 12. Protokol prav tako pomembno širi zaščito glede obsega prepovedi diskriminacije (*ratione materiae*), ker postavlja pod nadzor vsa dejanja javnih oblasti v pogodbenici EKČP in tega protokola. Kar zadeva sam pojem diskriminacije, pa se 1. člen, ki je edina vsebinska določba protokola št. 12, ne razlikuje od 14. člena EKČP.

Protokol je stopil v veljavo aprila 2005. Od takrat je ugotavljanje, ali je pogodbenica EKČP oziroma protokola št. 12 kršila prepoved rasne in etnične diskriminacije v pristojnosti ESČP.

Slovenija je protokol podpisala (2001), ni ga pa še ratificirala, zato proti Sloveniji ni mogoče sprožiti postopka pred ESČP zaradi kršitve njegovih določb.

3.2.3 EVROPSKA SOCIALNA LISTINA IN NJENI PROTOKOLI

Evropska socialna listina (ESL)³⁷ ureja 19 temeljnih socialnih in ekonomskih pravic posameznika. Dopolnili so jo z Dodatnim protokolom k Evropski socialni listini.³⁸ Leta 1996 je bila sprejeta še spremenjena ESL.³⁹ Določa skupno 31 človekovih socialnih pravic.

Spremenjena ESL v V. delu (člen E) vsebuje določbo o prepovedi razlikovanja. Določa, da je uživanje pravic, določenih v tej listini, zagotovljeno brez razlikovanja na kakršni koli podlagi, kot so rasa, barva, spol, jezik, vera, politično ali drugo prepričanje, narodnostno poreklo ali socialni izvor, zdravje, povezanost z narodno manjšino, rojstvo ali druga okoliščina.

3.2.4 PREPOVED ŠIRJENJA RASNE NESTRPNOSTI PO SPLETU

Dodatni protokol h Konvenciji o kibernetiski kriminaliteti, ki obravnava inkriminacijo rasističnih in ksenofobičnih dejanj, storjenih v računalniških sistemih (2003). Pogodbenice protokola so se zavezale v svoji zakonodaji inkriminirati naslednja kazniva dejanja, zagrešena preko računalnika:

- širjenje gradiv z rasistično in ksenofobično vsebino,
- širjenje rasistično in ksenofobično motiviranih groženj,
- zanikanje, bistveno zmanjševanje pomena (minimiziranje), sprejemanje ali opravičevanje genocida.

Razen storilcev teh kaznivih dejanj je dolžnost držav, da preganjajo in kaznujejo tudi osebe, ki pri tem nudijo pomoč ali spodbujajo izvrševanje teh inkriminiranih dejanj.

Pomembno!

Ker se skladno z Ustavo RS ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe v Sloveniji uporabljajo neposredno, se lahko na njihove določbe sklicujemo v vsakem postopku, v katerem zatrjujemo, da je prišlo do kršitve prepovedi diskriminacije, enako kot na določbe Slovenske zakonodaje.

- 1 Ur. l. RS, št. 331/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
- 2 Ur. l. RS, št. 63/1994 (70/1994 - popr.), 23/1999, 60/1999 Odl. US: U-I-226/95, 40/2004, 37/2005 Odl. US: U-I-335/02-20, 17/2006 Odl. US: U-I-192/04-16.
- 3 Ur. l. RS, št. 42-2006/2002.
- 4 Ur. l. RS, št. 50-2295/2004.
- 5 Ur. l. RS, št. 59/2002.
- 6 Ur. l. RS, št. 100/2005.
- 7 Ur. l. RS, št. 108/2002.
- 8 Ur. l. RS, št. 61/2006.
- 9 Ur. l. RS, št. 70/2006.
- 10 Ur. l. RS, št. 110/2006.
- 11 Ur. l. RS, št. 98/2004.
- 12 Svet EU najprej ugotovi, ali je prišlo do resnega in vztrajnega kršenja načel, določenih v 1. odstavku 6. člena PEU, potem, ko povabi vlado zadevne države, da se izjavi o kršitvi. Če ugotovi, da je prišlo do takšnih kršitev, suspendira določene pravice iz PEU oz. PES za članico EU, ki je kršila omenjena načela (7. člen PEU).
- 13 2. odstavek 13. člena, dopolnjen s pogodbo iz Nice, se glasi:
"Kadar Svet sprejme spodbujevalne ukrepe Skupnosti, ki so namenjeni podpori delovanja držav članic, pri čemer je izključeno kakršnokoli usklajevanje zakonov in drugih predpisov držav članic, zato da bi prispevali k doseganju ciljev iz odstavka 1, odloča v skladu s postopkom iz člena 251."
- 14 Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, Official Journal L 180 , 19/07/2000 P. 22-26.
- 15 Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in del, Official Journal L 303 , 02/12/2000 P. 16-22.
- 16 Glej: <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/slv.htm>.

- 17 Ur. l. SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 6/67. Sprejeta je bila v New Yorku dne 7. 3. 1966.
- 18 Konvencija vsebuje omejitve razlikovanja glede državljanstva. Ne nanaša se na razlike, izjeme, omejitve ali prednosti, ki jih pogodbenica dopušča, ko gre za državljane in nedržavljanke. Določbe konvencije se ne smejo razlagati tako, da nasprotujejo zakonskim predpisom pogodbenic, ki zadevajo državljanstvo pripadnost, državljanstvo ali naturalizacijo, vendar pod pogojem, da ti predpisi ne diskriminirajo državljanov druge države (2. in 3. odstavek 1. člena).
- 19 Zato se je vsaka pogodbenica zavezala:
- da ne bo z nobenim pravnim aktom ali z dejansko prakso storila dejanja rasne diskriminacije proti posameznikom, skupinam oseb ali njihovim ustanovam in da bo poskrbela, da bodo vsi javni organi in javne ustanove, državnega ali lokalnega značaja, ravnali v skladu s to obveznostjo;
  - da ne bo omogočala, zagovarjala ali podpirala rasne diskriminacije, ki bi jo izvajali posamezniki ali organizacije;
  - da bo preverila doslej izvajane vladne politike na državni in lokalni ravni in spremenila, odpravila ali razveljavila vse zakone in podzakonske akte, ki s svojim učinkom ustvarjajo ali ohranjajo rasno diskriminacijo;
  - da bo prepovedala in z vsemi primernimi sredstvi, tudi z zakonodajnimi predpisi, kadar to zahtevajo okoliščine, zatrla rasno diskriminacijo, ki jo izvajajo posamezniki ali organizacije;
  - da bo, kjer bo primerno, podpirala organizacije in gibanja, ki so skupna več rasam, ter druga sredstva za odpravo pregrad med rasami in bo ukrepala proti vsemu, kar utegne povečati prepad med rasami (1. odstavek 2. člena).
- 20 Pravico do svobodnega gibanja, do državljanstva, pravico skleniti zakonsko zvezo, pravico do lastnine, pravico do dedovanja, pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi, pravico do svobode mišljenja in izražanja ter pravico do svobode mirnega zbiranja in združevanja (točka d 5. člena).
- 21 Zlasti pravico do dela, do proste izbire zaposlitve, do pravičnih in ugodnih delovnih pogojev, do varstva pred brezposelnostjo, do enakega plačila za delo, do pravičnega in zadovoljivega nagrajevanja; pravico sodelovati pri ustanavljanju sindikata in biti član sindikata, pravico do stanovanja, pravico do ugodnosti, ki jih dajejo zdravstveno varstvo, zdravstvene ustanove, socialno zavarovanje in socialno skrbstvo, pravico do izobraževanja in strokovnega usposabljanja, pravico do enake udeležbe v kulturnem življenju ter pravico do dostopa do vseh krajev in storitev, ki so namenjeni za javno uporabo nasploh, kot so sredstva javnega prevoza, hoteli, restavracije, kavarne, gledališča in parki.
- 22 Z 2. členom konvencije so se države članice zavezale, da bodo z vsemi razpoložljivimi sredstvi in brez zavlačevanja odpravile rasno diskriminacijo, ne glede na to, ali je naperjena proti posameznikom, skupinam posameznikov ali organizacijam. Države so se zavezale, da ne bodo samo sprejemale takšnih ukrepov v zakonodaji in politiki na vladni in lokalni ravni, temveč da bodo preprečevale rasno diskriminacijo, ki bi jo izvajali posamezniki ali organizacije. Nadalje morajo pogodbenice preprečevati in prepovedati rasno diskriminacijo in jo razglasiti za kaznivno dejanje. Kot takšno dejanje mora biti inkriminirano: 1. sleherni širjenje idej, temelječih na rasni in etnični večvrstnosti ali rasnem sovraštvu, 2. škovanje k rasni diskriminaciji, 3. vsa dejanja nasilja proti katerikoli rasi ali skupini ljudi druge barve kože ali drugega etničnega porekla in 4. dajanje sleherne pomoči za rasistično dejavnost, vključno z dajanjem finančne podpore zanjo (4. člen).
- 23 Ur. l. SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/71.
- 24 Ur. l. SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/71.
- 25 Resolucija 2263 (XXII) z dne 7. 11. 1967.
- 26 Ur. l. SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 11/81.
- 27 Ur. l. SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 4/64.
- 28 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation.
- 29 Ta določba ne velja za 2. odstavek 2. člena konvencije.
- 30 Zavezale so se:
- razveljaviti vse zakonske določbe in upravna navodila ter prenehati s sleherno upravno prakso, ki pomeni diskriminacijo v izobraževanju;
  - zagotoviti, po potrebi z zakonskimi predpisi, da ni diskriminacije pri sprejemanju učencev v izobraževalne ustanove;
  - v ravnanju državnih organov z državljani preprečiti razlikovanje, razen glede na učni uspeh ali gmotni položaj, ko gre za pristojbine za šolanje in podeljevanje štipendij ali za druge oblike pomoči učencem in za potrebna dovoljenja in olajšave za nadaljevanje študija v tujini;
  - s katerokoli obliko pomoči javnih organov izobraževalnim ustanovam preprečiti omejitve ali prednosti, ki bi temeljele le na tem, da njihovi učenci pripadajo določeni skupini;
  - dajati tujim državljanom, stalno naseljenim na njihovem ozemlju, enake možnosti za dostop do izobraževanja kot lastnim državljanom (3. člen konvencije).
- 31 Na tem področju so se države članice konvencije obvezale, da bodo zasnovala, razvijala in izvajala izobraževalno politiko, ki s pomočjo metod, prilagojenih obstoječim okoliščinam in nacionalnim običajem, pospešuje enake možnosti za vse in enako ravnanje z vsemi v izobraževanju, in zlasti še, da bodo:
- poskrbele, da bo izobraževanje na osnovni stopnji brezplačno in obvezno, da bo šolanje na srednji stopnji v različnih oblikah vsem dosegljivo in dostopno, da bo višje šolanje vsem enako dostopno glede na njihove sposobnosti, in da bodo vsi ravnali po zakonskih predpisih o obveznem šolanju;
  - zagotovile, da bo raven izobrazbe enakovredna v vseh javnih izobraževalnih ustanovah iste stopnje, in da bodo enakovredne tudi druge okoliščine, ki vplivajo na kakovost šolanja;
  - z ustreznimi metodami spodbujale in krepile izobraževanje ljudi, ki niso dobili osnovnošolske izobrazbe ali niso končali osnovne šole in skrbele za njihovo nadaljnje šolanje na temelju njihovih sposobnosti;
  - skrbele za strokovno izobrazbo učnega osebja brez diskriminacije (4. člen).
- 32 Ur. l. Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ), Mednarodne pogodbe, št. 3/61.
- 33 International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and their Families. GS jo je sprejela z resolucijo 45/158 z dne 18. 12. 1990. Za besedilo konvencije glej: Brownlie, Ian (ur.): Basic Documents on Human Rights, 3. izdaja, Clarendon Press, Oxford, 1992, str. 203.
- 34 Convention on the Rights of Persons with Disabilities: <http://www.un.org/disabilities/convention/>. Konvencija in protokol bosta na voljo za podpis od 30. marca 2007. Da bi konvencija začela veljati, jo mora ratificirati najmanj 20 držav, protokol pa 10 pogodbenic konvencije.
- 35 Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svobodah, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2 ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11, Ur. l. RS, Mednarodne pogodbe, št. 7/94 (Ur. l. RS, št. 33/94). Konvencija je bila sprejeta 4. 11. 1950. v Rimu, veljati je začela 3. 9. 1953.
- 36 Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ETS No. 177, <http://conventions.coe.int>.
- 37 European Social Charter, ETS, No. 35, Turin, 18. X. 1961. V veljavo je stopila leta 1965.
- 38 Additional Protocol to the European Social Charter, ETS No. 128, Strasbourg, 5. V. 1998.
- 39 European Social Charter (revised), ETS No. 163.

III. postopki za varstvo PRED DISKRIMINACIJO v SLOVENIJI

Prvi koraki ob spoznanju, da je prišlo do diskriminacije

V primerih, ko menite, da ste bili žrtev diskriminacije (ste bili deležni neupravičenega neenakega obravnavanja), je priporočljivo, da nastali problem najprej poskusite rešiti na miren in sporazumen način.

Kršitelja (upravni organ, podjetje, posameznika itd.) lahko pisno opozorite, da je ravnal v nasprotju s prepovedjo diskriminacije in ga pozovete naj:

- preneha z diskriminacijo,
- odpravi posledice diskriminacije in/ali
- stori tisto, kar bi v skladu z načelom enakega obravnavanja moral storiti.

Obenem lahko kršitelja opozorite, da boste v nasprotnem primeru uporabili ustrezna pravna sredstva.

Na ta način se kršitelju omogoči, da se o zadevi izjavi, razreši morebitni nesporazum, ali pa se, če gre za primer nezavedne diskriminacije, zave svojega diskriminatornega ravnanja in odpravi posledice.

V primeru, da neformalno pismo ali pogovor ne zaležeta, lahko sprožite ustrezne pravne postopke, ki pa so v primerjavi z neformalnim reševanjem sporov ponavadi dolgotrajnejši, pri nekaterih med njimi pa ste lahko kot vlagatelj tudi sami odgovorni za stroške postopka.

Pomembno!

Poleg neformalne vloge, ki jo ima poziv kršitelju, je pri diskriminaciji v *okviru delovnega razmerja* pisen poziv delodajalcu, s katerim zahtevate prenehanje diskriminacije, zakonsko določen predpogoj za kasnejšo vložitev civilne tožbe na delovno sodišče⁴⁰

1 NEFORMALNI POSTOPKI

1.1 POSTOPEK PRED VARUHAM ČLOVEKOVIH PRAVIC

Eden izmed neformalnih postopkov, ki je na voljo žrtvam diskriminacije, je postopek pred varuhom človekovih pravic. Postopek pred varuhom je brezplačen in neformalen.

Vsakdo (torej ne le državljani RS ali morda osebe s stalnim prebivališčem v RS), ki meni, da so mu z *aktom ali dejanjem državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil* kršene človekove pravice ali temeljne svoboščine, lahko naslovi na varuha pobudo za začetek postopka. Če diskriminacije niso zagrešili navedeni subjekti, varuh ni pristojen za obravnavanje pobude. V tem primeru se lahko obrnete na zagovornico načela enakosti oziroma na pristojno inšpekcijo (glej točko 1.2 v nadaljevanju).

Varuh praviloma ne obravnava pobud, o katerih že tečejo sodni ali drugi postopki, razen če gre za zavlačevanje postopka ali očitno zlorabo oblasti.⁴¹

Rok za vložitev pobude

Pobudo je treba vložiti praviloma v enem letu od odločitve organa, ki je zagrešil diskriminacijo, oziroma od same odločitve, zaradi katere je bilo krateno varstvo pred diskriminacijo.

Pomembno!

Varuh človekovih pravic ne obravnava anonimnih pobud. V postopku pred varuhom je zagotovljena zaupnost. Vse pobude, naslovljene na varuha, morajo biti podpisane in označene s potrebnimi podatki pobudnika, morajo pa vsebovati tudi okoliščine, dejstva in dokaze (npr. kopije listin, vloženih pritožb, odločitev itd.), na katerih temelji pobuda za začetek postopka.

Postopek pred varuhom

Ko se varuh odloči za začetek preiskave, pošlje sklep o preiskavi pobudniku in organu ali organom, na katere se nanaša pobuda za začetek postopka, ter zahteva potrebna pojasnila in dodatne informacije. Varuh določi rok, v katerem mu mora organ poslati pojasnila in informacije. Če mu organ ne pošlje pojasnil oziroma informacij v zahtevanem roku, mora varuhu brez odlašanja sporočiti razloge, zaradi katerih ni ugodil njegovi zahtevi.

Vsi državni organi so dolžni pomagati varuhu pri izvedbi preiskave in mu nuditi na njegovo zahtevo ustrezno pomoč. V zvezi s svojim delom ima varuh pravico vpogleda v podatke in dokumente iz pristojnosti državnih organov.

Varuh o zadevi izdela poročilo, v katerem navede svojo oceno dejstev in okoliščin posameznega primera in ugotovi, ali je šlo v obravnavanem primeru za kršitev človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ter na kakšen način so bile kršene te pravice oziroma ali je šlo za drugo nepravilnost. Hkrati predlaga način, s katerim naj se ugotovljena nepravilnost odpravi. Lahko tudi predlaga uvedbo disciplinskega postopka zoper uslužbenca organov, ki so zakrivili ugotovljeno nepravilnost. Organ, na katerega se nanaša poročilo, mora varuha najkasneje v roku 30 dni obvestiti o ukrepih, sprejetih na podlagi njegovih predlogov, mnenj, kritik ali priporočil.

Če organ ne predloži poročila o upoštevanju predlogov varuha ali njegove predloge upošteva le delno, lahko varuh o tem obvesti neposredno nadrejeni organ, pristojno ministrstvo, poroča s posebnim poročilom državnemu zboru ali zadevo javno objavi. Varuh lahko na stroške organa objavi svoje poročilo in svoj predlog v javnih glasilih, če se organ na njegove predloge ali priporočila po ponovni zahtevi ni ustrezno odzval.

Kontakt

Naslov in ostale podatke o Uradu varuha človekovih pravic glej v V. delu vodnika (točka 1.1).

1.2 postopek pred zagovornico načela enakosti

1.2.1 POBUDA PRI ZAĞOVORNICI NAČELA ENAKOSTI

Postopek pred zagovornico načela enakosti,⁴² ki v skladu z ZUNEO deluje v okviru Urada za enake možnosti, je neformalen (zanj ne veljajo nikakršna stroga pravila postopka) in brezplačen.

Pomembno!

V nasprotju z varuhom človekovih pravic zagovornica načela enakosti obravnava tudi primere, pri katerih domnevni kršitelj ni organ oblasti, ampak fizična oseba, podjetje, sindikat, društvo itd.

Začetek obravnave

Obravnava domnevne kršitve prepovedi diskriminacije se začne na pisno oziroma ustno pobudo, ki je lahko tudi anonimna, vendar mora v vsakem primeru vsebovati dovolj podatkov za obravnavo primera.

Rok za vložitev pobude

Pobuda iz prejšnjega člena mora biti dana čim prej oziroma najkasneje v enem letu po nastanku primera, vendar jo lahko zagovornik oziroma zagovornica obravnava tudi po poteku tega časa, če oceni, da gre za tako

pomembno oziroma resno zadevo, da je njeno obravnavanje smiselno glede na namen tega zakona.

Potek obravnave

Obravnava praviloma poteka pisno, pri čemer lahko zagovornica od vpletenih zahteva, da mu v določenem roku dajo ustrezna pojasnila. Če zagovornica oceni, da bo to pripomoglo k razjasnitvi primera, lahko vse vpletene povabi tudi na razgovor.

Zagovornica ustavi obravnavo na zahtevo pobudnika, če ta ne kaže zanimanja za nadaljevanje obravnave ali če zaradi pomanjkljivih podatkov obravnave ne more nadaljevati in zaključiti z mnenjem.

Zaključek obravnave

Obravnava pred zagovornico enakosti se zaključi s pisnim mnenjem, v katerem zagovornica navede svoje ugotovitve in oceno okoliščin primera v smislu obstoja kršitve prepovedi diskriminacije ter o tem obvesti obe strani. V opisanem mnenju lahko zagovornica opozori na ugotovljene nepravilnosti in priporoči, kako naj se odpravijo, ter pozove domnevnega kršitelja oziroma kršiteljico, da jo v določenem roku obvesti o svojih ukrepih.

2 formalNI postopki

2.1 inšpekcijski postopek

Inšpektorati nadzorujejo izvajanje zakonov na posameznih področjih. Tako se npr. pri zaposlovanju in delovnih razmerjih prijavo naslovi na inšpektorat za delo, če je prišlo do diskriminacije na področju vzgoje in izobraževanja, se jo vloži na inšpektorat za šolstvo, pri kršitvi enakega dostopa do dobrin in storitev na trgu pa tržni inšpekciji itd.

Kdo lahko vloži prijavo?

Prijavo lahko vloži kdor koli, ne le žrtev (npr. tudi nevladna organizacija). Prijava je lahko anonimna.

Postopek pred inšpektorjem

Inšpektor mora obravnavati prijave, pritožbe, sporočila in druge vloge v zadevah iz svoje pristojnosti in vlagatelje na njihovo zahtevo obvestiti o svojih ugotovitvah in ukrepih. Prijavitelj načeloma nima položaja stranke v postopku, lahko pa se mu tak položaj na njegovo zahtevo prizna.

Po opravljenem postopku inšpektor izda sklep, s katerim odloči, ali je prišlo do kršitve ali ne. Kršitelju lahko prepove nadaljnje ravnanje, ki predstavlja

diskriminacijo, in odredi ustrezne ukrepe, s katerimi žrtev diskriminacije zavaruje pred povračilnimi ukrepi.

Če kršitelj zagreši prekršek, inšpektor izvede postopek skladno z zakonom o prekrških in kršitelju naloži plačilo denarne kazni (globe) ali predlaga, da o tem odloči sodišče v postopku o prekršku. Če inšpektor ugotovi, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, lahko zoper kršitelja poda kazensko ovadbo.⁴³

Inšpekcijski postopek je za prijavitelja *brezplačen*. Stroške postopka morate kriti le, če podate lažno prijavo.

Inšpektor ima v okviru inšpekcijskega nadzora pravico brez predhodnega obvestila ter brez dovoljenja domnevnega kršitelja in ne glede na delovni čas vstopiti v prostore in objekte kršitelja, jih preiskati ter pregledati predmete, poslovne knjige, pogodbe, listine in druge dokumente. Inšpektor lahko zasliši stranke in priče v postopku in opravi druga dejanja v skladu z namenom inšpekcijskega nadzora.

Če z odločbo inšpektorja niste zadovoljni, lahko zoper njo podate pritožbo. Če pritožbi ni ugodeno, lahko nato sprožite upravni spor (glej točko 2.3 v nadaljevanju).

Pomembno!

Prijavo na ustrezen inšpektorat lahko vložimo neodvisno od tega, ali smo prej vložili pobudo pri zagovornici načela enakosti, in sicer, če menimo, da je prišlo do kršitve ZUNEO, kot tudi drugih zakonov, ki prepovedujejo diskriminacijo.

Pomembno!

Drugačna pravila kot za ostale inšpekcije veljajo za **upravno inšpekcijo**, ki nadzoruje delo državne uprave in organov lokalne samouprave. Ko vložite prijavo na upravno inšpekcijo, ta kršitelja pozove, da poda poročilo o domnevni kršitvi, nato pa lahko opravi tudi nadzor na terenu (zlasti če ste v prijavi podali dokaze, ki kažejo na diskriminacijo). Upravni inšpektor o nadzoru sestavi zapisnik, ki se vroči kršitelju, pristojnemu ministru in ministrstvu za javno upravo. V zapisniku upravni inšpektor poda predloge za odpravo nepravilnosti ali uvedbo drugih ukrepov. Predlogi sicer niso zavezujoči, vendar lahko vodijo v rešitev situacije in izboljšanje prakse organa v prihodnje.⁴⁴

Kontakti

Postopek o prekršku lahko sprožite pri pristojni inšpekciji (kontakte posameznih inšpekcij glej v V. delu vodnika pod točko 1.2).

2.1.1 INŠPEKCIJSKI POSTOPEK PO ZUNEO

ZUNEO posebej ureja primer, če domnevni kršitelj načela enakega obravnavanja ne odpravi ugotovljenih nepravilnosti v skladu s priporočili zagovornice, ali je v postavljenem roku ne obvesti o sprejetih ukrepih, domnevna kršitev pa ima po mnenju zagovornice vse znake diskriminacije v skladu z ZUNEO. V tem primeru mora zagovornica pisno mnenje poslati pristojni inšpekciji.

Inšpektor je dolžan obravnavati mnenje zagovornice in predlagati uvedbo postopka zaradi prekrška pri pristojnem organu, vendar pod pogojem, da tudi sam oceni, da so podani vsi znaki diskriminacije iz 4. oziroma 5. člena ZUNEO.

Pomembno je, da ZUNEO opredeljuje kršitev načela enakega obravnavanja kot prekršek. Določa, da je prekršek vsaka storitev ali opustitev, storjena pri izvajanju zakonov in drugih predpisov, kolektivnih pogodb in splošnih aktov na posameznem z zakonom urejenim področjem družbenega življenja, ki ima vse znake diskriminacije v smislu 4. oziroma 5. člena ZUNEO.

Za prekršek se z globo kaznuje:

- fizična oseba, ki ga zagreši,
- pravna oseba,
- samostojni podjetnik posameznik, pri katerem je bil opisani prekršek,
- odgovorna oseba v državnem organu ali v samoupravni lokalni skupnosti, pri katerem je bil storjen tak prekršek.

2.2 UPRAVNI POSTOPEK

Skladno z ZUNEO lahko domnevne žrtve diskriminacije zahtevajo obravnavo kršitve v upravnih postopkih ter pred drugimi pristojnimi organi pod pogoji in na način, določen v zakonu, in imajo pravico do odškodnine po splošnih pravilih civilnega prava.

Obrnjeno dokazno breme

Kadar v navedenih postopkih žrtev diskriminacije navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, mora domnevni kršitelj dokazati, da v obravnavanem primeru ni kršil načela enakega obravnavanja oziroma prepovedi diskriminacije.

Na podlagi določb ZUNEO je mogoče zahtevati obravnavo kršitve načela enakega obravnavanja, ko gre za upravne postopke, v vseh primerih, v

katerih se uporablja Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP). Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju npr. določa, da se za odločanje o pravicah iz obveznega zavarovanja uporabljajo določbe ZUP, če s tem zakonom ni drugače določeno; nadalje Zakon o socialnem varstvu določa, da kadar socialno varstveni zavodi v izvrševanju javnih pooblastil odločajo o pravicah, obveznostih ali pravnih koristih posameznikov, postopajo po določbah ZUP; isti zakon se uporablja tudi v postopkih, ki se vodijo po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih in v mnogih drugih zakonih (Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, Zakonu o visokem šolstvu itd.).

Če v upravnem postopku izčrpate vsa pravna sredstva in postane upravna odločba dokončna, lahko zoper njo sprožite upravni spor (glej naslednjo točko).

2.3 UPRAVNI SPOR

Tožbo na Upravno sodišče RS je mogoče vložiti, če menimo, da smo bili žrtev diskriminacije na podlagi dokončne odločbe (zoper katero ni dovoljena pritožba), izdane v upravnem postopku pred upravnim organom.

Rok za tožbo

Rok za vložitev tožbe pred Upravnim sodiščem je zelo kratek - 30 dni od vročitve upravnega akta, s katerim je bil končan postopek (28. člen Zakona o upravnem sporu).

Tožba zaradi molka organa

Upravni spor je dopusten tudi, če tožnik uveljavlja, da je prizadet v svojih pravicah ali pravnih koristih zaradi tega, ker upravni akt ni bil izdan in mu ni bil vročen v predpisanem roku.

O čem odloča Upravno sodišče?

Upravno sodišče v upravnem sporu odloča o:

- zakonitosti dokončnih upravnih aktov (upravnih odločb in drugih javnopravnih enostranskih, oblastvenih posamičnih aktov, izdanih v okviru izvrševanja upravne funkcije, s katerim je organ odločil o pravici, obveznosti ali pravni koristi posameznika, pravne osebe ali druge osebe);
- zakonitosti posamičnih aktov in dejanj, s katerimi organi posegajo v človekove pravice in temeljne svoboščine posameznika, če ni zagotovljeno drugo sodno varstvo;
- zakonitosti aktov organov, izdanih v obliki predpisa, v kolikor urejajo posamična razmerja.

S tožbo lahko zahtevamo odpravo upravnega akta (npr. odločbe o usmeritvi - to je izpodbojna tožba) ali izdajo upravnega akta (tožba zaradi molka).

Kontakt

Kontaktne podatke o Upravnem sodišču lahko najdete v V. delu vodnika (točka 1.3).

2.5 SODNI POSTOPKI

Skladno z ZUNEO lahko domnevne žrtve diskriminacije zahtevajo obravnavo kršitve v sodnih postopkih pod pogoji in na način, določen v zakonu, in da imajo pravico do odškodnine po splošnih pravilih civilnega prava. Tudi v teh postopkih velja pravilo obrnjenega dokaznega bremena.

Domnevna žrtev diskriminacije lahko začne postopek pred:

- kazenskim sodiščem (z ovadbo ali kot zasebni tožnik),
- pravnim sodiščem,
- delovnim sodiščem oziroma Delovnim in socialnim sodiščem v Ljubljani ali
- Upravnim sodiščem RS.

Kadar želite sprožiti postopek pred pravnim oziroma delovnim ali socialnim sodiščem, lahko zaprosite za brezplačno pravno pomoč v skladu z določbami Zakona o brezplačni pravni pomoči (glej točko 3.3 v nadaljevanju).

Kontakt

Kontaktne podatke posameznih sodišč lahko najdete v V. delu vodnika (točka 1.3).

2.5.1 kazenski postopek

Prijava kaznivega dejanja

Prijavo kaznivega dejanja je treba vložiti na policijo, ki bo primer prevzela in ga raziskala. Če bo primer dovolj raziskala, ga bo posredovala pristojnemu državnemu tožilstvu. Kazensko ovadbo je mogoče vložiti tudi neposredno pri državnem tožilstvu. Prijavo ali ovadbo lahko poda vsakdo, lahko je tudi anonimna.

Tožilstvo bo zadevo najprej preiskalo in če bo ugotovilo, da gre za utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, bo zahtevalo uvedbo preiskave pred preiskovalnim oddelkom pristojnega okrožnega sodišča. Če se bo preiskovalni sodnik strinjal s trditvijo tožilstva, da je podan utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, bo izdal sklep o preiskavi. V kolikor

bo med preiskavo zbranih dovolj dokazov, bo tožilstvo zoper domnevnega storilca vložilo obtožbo.⁴⁵

Oškodovanec v samem kazenskem postopku ne sodeluje, razen če je poklican za pričo. Oškodovanec v kazenskem postopku tudi nima nobenih stroškov, saj ni stranka v postopku. Če je obdolženec oproščen, se vsi stroški postopka krijejo iz proračuna, če je obsojen, pa mora pokriti vse stroške postopka sam, razen če sodišče presodi, da tega zaradi svojega finančnega stanja ne bo zmožen storiti.

Zasebni tožnik

Oškodovanec dobi pomembnejšo vlogo, če državni tožilec želi obtožbo umakniti, ker meni, da za kaznivo dejanje ni dovolj dokazov. Takrat se bo postopek nadaljeval le, če želi oškodovanec sam prevzeti pregon zoper storilca (in torej nadaljevati postopek kot zasebni tožnik). V tem primeru, če sam nadaljuje pregon in če je obdolženec na koncu postopka oproščen, mora zasebni tožnik nositi vse stroške postopka.

Zasebna tožba

Posebnost velja le za kaznivi dejanji *razžalitve* in *žaljive obdolžitve*, pri katerih se postopek ne začne po uradni dolžnosti, temveč z vložitvijo zasebne tožbe na pristojno sodišče. Pri postopkih o teh kaznivih dejanjih že od začetka veljajo takšna pravila postopka kot pri drugih kaznivih dejanjih, če državni tožilec tožbo umakne in sami prevzamete pregon. To pomeni, da mora tožnik, če je obdolženec na koncu postopka oproščen, sam nositi vse stroške postopka.⁴⁶

Premoženjskopравни zahtevek

Če se kazenski postopek s tem ne bi preveč zavlekel, lahko kot oškodovanec v njem uveljavlja tudi svoj premoženjskopравни zahtevek (npr. plačilo odškodnine). Zahtevek lahko poda najkasneje do konca glavne obravnave pred sodiščem prve stopnje. Sodišče se nato samo odloči, ali bo o premoženjskopravnem zahtevku odločalo, ali pa bo oškodovanca napotilo na civilno tožbo. Kot žrtev diskriminacije boste morali svoj premoženjskopravni zahtevek skoraj vedno uveljavljati v civilni tožbi, saj iz prakse izhaja, da kazenska sodišča zelo redko ugotavljajo višino škode, če njena višina ni jasno razvidna iz dokazov (npr. računov).

Pomembno!

V kazenskem postopku zaradi uveljavitve domneve nedolžnosti ne velja obrnjeno dokazno breme.⁴⁷

Zastaranje kaznivih dejanj

Pri kaznivih dejanjih je treba upoštevati zastaralne roke, določene v KZ.

Kaznivo dejanje kršitve enakopravnosti relativno zastara (po poteku tega roka ni mogoče začeti pregona) v treh letih od storitve kaznivega dejanja oz. v petih letih, če je storilec uradna oseba. Kazniva dejanja praviloma absolutno zastarajo po preteku dvakratnega relativnega zastaralnega roka (po tem času pregon sploh več ni dopusten in se mora postopek ustaviti).

2.5.2 PRAVDNI POSTOPEK

V pravnem postopku lahko od sodišča zahtevamo, da odredi prenehanje dejanja, s katerim se krši nedotakljivost človekove osebnosti, osebne in družinskega življenja ali kakšna druga osebna pravica (npr. pravica do enakega obravnavanja), da prepreči tako dejanje ali odstrani njegove posledice. Sodišče oziroma drug pristojni organ lahko odredi, da kršitelj preneha z dejanjem, ker bo sicer moral plačati prizadetemu določen denarni znesek, odmerjen skupaj ali od časovne enote (134. člen Obligacijskega zakonika - OZ). Če gre za kršitev osebne pravice, lahko sodišče odredi na stroške oškodovalca objavo sodbe oziroma popravka ali odredi, da mora oškodovalec preklicati izjavo, s katero je storil kršitev, ali storiti kaj drugega, s čimer je mogoče doseči namen, ki se doseže z odškodnino (178. člen OZ).

Tožba na povrnitev škode, nastale zaradi diskriminacije

Če vam je bila s kršitvijo načela enakosti (torej z diskriminacijo) povzročena večja škoda, lahko vložite odškodninsko tožbo na pravdni oddelek pristojnega sodišča.

Škoda

Škoda je lahko premoženjska ali nepremoženjska. Premoženjska škoda pomeni zmanjšanje premoženja (navadna škoda) ali preprečitev povečanja premoženja (izgubljeni dobiček), nepremoženjska škoda pa pomeni povzročitev telesnih ali duševnih bolečin ali strahu žrtvi ali kršitev osebnostnih pravic.

Kaj morate dokazati pred sodiščem?

ZUNEO uveljavlja načelo obrnjenega dokaznega bremena, kadar v postopku diskriminirana oseba (žrtev diskriminacije) navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, mora domnevni kršitelj oziroma kršiteljica dokazati, da v obravnavanem primeru ni kršil načela enakega obravnavanja oziroma prepovedi diskriminacije. Tudi sicer se skladno z 131. členom OZ krivda povzročitelja škode domneva. Zato bo moral slednji v skladu z določbami OZ (in 22. člena ZUNEO) dokazati, da navedena domneva ne velja. Oškodovanec (tožnik, žrtev diskriminacije) pa mora dokazati vse ostale elemente odškodninskega stanu, torej škodo, nedopustno škodljivo dejstvo in vzročno zvezo med njima.

V primeru, da zahtevate povračilo škode do 8.345,85 EUR, tožbo vložite na pristojno *okrajno sodišče*. Če škoda presega navedeni znesek, tožbo vložite na pristojno *okrožno sodišče*. Tožbo morate vložiti na tisto okrajno ali okrožno sodišče, na območju katerega je prišlo do nastanka škode.

2.5.3 DELOVNI OZIROMA SOCIALNI SPOR

Delovni spor

V primeru diskriminacije pri zaposlovanju in delu morate tožbo namesto na okrajno ali okrožno sodišče vložiti na delovno sodišče. Tožbo lahko vložite bodisi na:

- delovno sodišče, na območju katerega ima tožena stranka stalno ali začasno prebivališče,
- delovno sodišče, na območju katerega se opravlja, ali se je opravljal delo, ali bi se moralo opravljati delo,
- sodišče, na območju katerega je bilo sklenjeno delovno razmerje.

S tožbo lahko zahtevate odpravo diskriminatornega ravnanja ali da se opravijo določena dejanja, z opustitvijo katerih ste bili diskriminirani, kot tudi povračilo škode (npr. plače, ki bi jo prejeli, če bi bili zaposleni). V primeru, da iz diskriminatornih razlogov niste bili sprejeti v zaposlitev, lahko zahtevate zgolj plačilo odškodnine, ne pa tudi, da vas kršitelj sprejme v delovno razmerje.

Roki za začetek postopka

Pri postopkih pred delovnim sodiščem morate paziti na dejstvo, da za vložitev tožb veljajo zelo kratki roki, po poteku katerih izgubite možnost sodnega uveljavljanja svoje pravice. Če menite, da ste bili diskriminirani pri pravicah, ki vam gredo iz delovnega razmerja, morate delodajalca najprej pisno opozoriti na kršitve. Če v roku osmih dni po vročitvi zahteve kršitev ni odpravljena, lahko nato vložite tožbo na pristojno delovno sodišče v roku 30 dni od poteka osem dnevnega roka. Izjema so denarne terjatve iz delovnega razmerja, ki jih lahko uveljavljate pred pristojnim delovnim sodiščem, ne glede na rok 30 dni (spoštovati pa je potrebno rok treh let, odkar ste izvedeli za nastanek škode oziroma rok petih let od nastanka škode).

Če ste kandidirali za delovno mesto in bili zavrženi, pri čemer menite, da je bila pri izbiri kršena zakonska prepoved diskriminacije, lahko zahtevate sodno varstvo pred pristojnim delovnim sodiščem v roku 30 dni po prejemu obvestila delodajalca.

Če vam je iz razlogov diskriminacije prenehalo delovno razmerje, lahko zahtevate sodno varstvo v 30 dneh, odkar vam je bila vročena delodajalčeva odločba oziroma odkar ste izvedeli za kršitev.

Zaposleni v državni upravi in drugi javni uslužbenci

Za navedene veljajo posebna pravila internega pritožbenega postopka. Sprožitev internega postopka je predpogoj za kasnejšo vložitev civilne tožbe. Pri tem morate biti posebej pozorni na zelo kratke roke za pritožbo (8 dni), ki jih v zvezi s tem določa Zakon o javnih uslužbencih.

Socialni spor

Tožbo v postopku pred socialnim sodiščem lahko vložite, kadar je prišlo do diskriminacije v zvezi z vašimi **pravicami iz sistema socialne varnosti** (npr. pokojninsko, zdravstveno, invalidsko ali starševsko zavarovanje). V Sloveniji je za vse socialne spore pristojno Socialno sodišče v Ljubljani. Tako kot pri delovnih tudi pri socialnih sporih velja **30-dnevni rok** za vložitev tožbe. V socialnih sporih toženi državni organ praviloma krije svoje stroške ne glede na izid postopka.⁴⁸

2.6 USTAVNA PRITOŽBA

Kot zadnja možnost uveljavitve pravnega varstva pred diskriminacijo v okviru notranjega prava ostaja še ustavna pritožba. Slednja pride v poštev *le, če je kršitev zagrešil državni organ, organ lokalne samouprave ali organ, ki izvršuje javna pooblastila, in ne v primeru, če jo zagreši fizična ali pravna oseba zasebnega prava.*

Kdo lahko vloži ustavno pritožbo?

V skladu z Zakonom o Ustavnem sodišču Republike Slovenije lahko vsakdo vloži pri ustavnem sodišču ustavno pritožbo, če meni, da mu je s posamičnim aktom državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil kršena njegova človekova pravica ali temeljna svoboščina.

Pogoji in rok za vložitev ustavne pritožbe

Ustavna pritožba se lahko vloži šele, ko so izčrpana vsa pravna sredstva, in sicer najkasneje v 60 dneh od dneva vročitve posamičnega akta, zoper katerega je mogoča ustavna pritožba.

Kako lahko odloči ustavno sodišče?

Ustavno sodišče z odločbo ustavno pritožbo kot neutemeljeno zavrne ali pa ji ugotovi in posamični akt v celoti ali deloma odpravi ali razveljavi in zadevo vrne organu, ki je pristojen za odločanje. Če ugotovi, da odpravljeni posamični akt temelji na protiustavnem predpisu ali splošnem aktu, izdanem za izvrševanje javnih pooblastil, tega lahko odpravi ali razveljavi.

Odločitev o sporni pravici oziroma svoboščini

Kadar ustavno sodišče odpravi posamični akt, lahko odloči tudi o sporni

pravici oziroma svoboščini, če je to nujno zaradi odprave posledic, ki so na podlagi odpravljenega posamičnega akta že nastale ali če to terja narava ustavne pravice oziroma svoboščine, in če je na podlagi podatkov v spisu možno odločiti. Navedeno odločbo izvrši organ, ki je pristojen za izvršitev posamičnega akta, ki ga je ustavno sodišče odpravilo in nadomestilo s svojo odločbo. Če po veljavnih predpisih ni pristojnega organa, ga določi ustavno sodišče.

Za postopek pred Ustavnim sodiščem je mogoče zaprositi za *posebno* brezplačno pravno pomoč (glej točko 3.3 v nadaljevanju).

Kontakt

Glej V. del knjige, točko 1.1

3 STROŠKI POSTOPKOV

3.1 STROŠKI V UPRAVNIH POSTOPKIH

Če boste zatrjevali, da ste žrtev diskriminacije v upravnem postopku (to je, kadar uveljavljate pravice ali izpolnujete dolžnosti v upravnopravnih razmerjih, katerih osnovna značilnost je, da je ena stranka v podrejenem odnosu do države oziroma organa, ki izvršuje njena pooblastila), se lahko v zvezi s stroški postopka sklicujete na določbe ZUP, ki določa, v katerih primerih so stranke upravnega postopka upravičene do oprostitve plačila stroškov. Pomembno je, da moramo organu, ki vodi postopek, predlagati, da nas oprosti stroškov upravnega postopka in predložiti potrebna dokazila (potrdilo o premoženjskem stanju). Organ, ki vodi postopek, lahko s sklepom oprosti stranko plačila vseh stroškov ali dela stroškov, če spozna, da jih ta ne more plačati brez škode za nujno preživljanje sebe in svoje družine. Organ, ki vodi postopek, lahko določi tudi obročno plačilo ali odlog plačila stroškov, če so stroški visoki. Oprostitev plačila stroškov velja za izdatke organa, ki vodi postopek, kot so potni stroški uradnih oseb, izdatki za priče, izvedence, tolmače, ogled, oglase ipd., ter za položitev varščine za stroške. Stranka lahko prosi za oprostitve plačila stroškov že med postopkom, kadar bi morala v skladu s tem zakonom predhodno trpeti stroške ali založiti znesek za kritje stroškov. Če je stranka oproščena plačila stroškov, krije stroške organ, ki vodi postopek.

V nekaterih upravnih postopkih so stranke že po samem zakonu oproščene plačila upravnih taks. Določbe o tem vsebuje Zakon o upravnih taksah.

3.2 STROŠKI V SODNIH POSTOPKIH

Določbe o oprostitvi stroškov postopka pred pravnimi ter delovnimi in socialnimi sodišči vsebujeta Zakon o pravnem postopku (ZPP) in Zakon o delovnih in socialnih sodiščih, pri čemer se določbe ZPP uporabljajo za postopke pred vsemi navedenimi sodišči, razen če za postopek pred delovnim oziroma socialnim sodiščem ni določeno kaj drugega.

V skladu z ZPP lahko sodišče stranko na njen predlog oprosti dolžnosti plačila stroškov postopka, če ta po svojem splošnem premoženjskem stanju ne zmore teh stroškov brez škode za nujno preživljanje sebe in svoje družine. Oprostitev stroškov postopka obsega oprostitev taks in oprostitev predujma za stroške prič, izvedencev, ogledov in sodnih oglasov. Sodišče lahko oprosti stranko samo plačila taks, če bi bila s plačilom taks občutno zmanjšana sredstva, s katerimi se preživlja ali se preživljajo njeni družinski člani.

Predlogu za oprostitev plačila stroškov postopka je treba priložiti potrdilo pristojnega upravnega organa o premoženjskem stanju in o premoženjskem stanju članov gospodinjstva, potrdilo o dohodkih in o dohodkih članov gospodinjstva, zadnjo odločbo o dohodnini ter morebitne druge dokaze, s katerimi se dokazuje premoženjsko stanje in premoženjsko stanje članov gospodinjstva.

V delovnih sporih lahko sodišče odloči, da mora delodajalec kriti vse stroške za izvedbo dokazov, tudi če delavec v sporu ni v celoti uspel, pa zaradi tega niso nastali posebni stroški. Če je delavec v postopku sodeloval brez pooblaščenca ali ga je zastopal predstavnik sindikata, pa v sporu ni v celoti uspel, lahko sodišče odloči, da vsaka stranka krije svoje stroške zastopanja.

V socialnih sporih o pravicah do in iz socialnih zavarovanj in socialnega varstva krije zavod svoje stroške ne glede na izid postopka. V navedenih sporih krije zavod stroške za izvedbo dokazov z izvedencem ne glede na izid postopka. Če je po nalogu sodišča treba založiti določen znesek za stroške izvedbe tega dokaza, ga založi zavod. Ne glede na navedeno mora stranka nasprotni stranki povrniti stroške, ki jih je povzročila z zavlačevanjem postopka, zavajanjem sodišča ali kako drugače po svoji krivdi, ali če so nastali po naključju, ki se je njej primerilo.

Zakon o sodnih taksah za nekatere zadeve izrecno določa, da ni treba plačati takse oziroma jo je treba plačati le delno. Skladno s tem zakonom se ne plača taksa v postopku za odločanje o dodelitvi brezplačne pravne pomoči. Takse ne plača delavec v individualnih delovnih sporih o sklenitvi,

obstoju in prenehanju delovnega razmerja in učenec ali študent v individualnih delovnih sporih zoper organizacijo oziroma delodajalca v zvezi s kadrovsko štipendijo ter začasnim ali občasnim opravljanjem dela. V postopku v socialnih sporih, ki so premoženjske narave, se plača taksa po taksni tarifi, ki je določena za pravdni postopek, zmanjšana za 70 %.

3.3 BREZPLAČNA PRAVNA POMOČ (BPP)

V skladu z Zakonom o brezplačni pravni pomoči lahko uveljavljamo pravico do različnih oblik BPP, ko želimo sprožiti postopek za odpravo diskriminacije.

3.3.1 PRVI PRAVNI NASVET

Prvi pravni nasvet je pojasnilo upravičencu o pravnem položaju v njegovi zadevi in kratek nasvet o možnosti za sklenitev izvensodne poravnave, o pravicah in obveznostih pri uvedbi postopka, o pristojnosti sodišča, o procesnih pravilih, stroških in načinu izvršitve odločbe.

Prvi pravni nasvet za vse upravičence do brezplačne pravne pomoči je brezplačen in zanj ni potreben postopek ugotavljanja pogojev iz III. poglavja zakona o BPP (da oseba brez škode za svoje socialno stanje in socialno stanje svoje družine ne bi zmogla stroškov sodnega postopka).

Kdo zagotavlja prvi pravni nasvet?

Zagotavlja ga organ za BPP

- okrožnega sodišča, v zadevah, za katere so pristojna sodišča s splošno pristojnostjo;
- delovnega in socialnega sodišča, v zadevah individualnih in kolektivnih delovnih sporov ter socialnih sporov;
- upravnega sodišča, v zadevah upravnih sporov;
- tistega od navedenih sodišč, v katerega pristojnost sodi zadeva ustavne pritožbe, pobuda za oceno ustavnosti in zakonitosti, spori pred mednarodnimi sodišči ali izvensodnega poravnavanja sporov;
- osebe, ki brez namena pridobivanja dobička opravljajo dejavnost brezplačne pravne pomoči s soglasjem ministra, pristojnega za pravosodje, in so vpisane v register, ki ga vodi Ministrstvo za pravosodje.

Pravni nasvet se upravičencem lahko posreduje tudi v splošnem upravnem postopku v zadevah zdravstvenega, pokojninskega, invalidskega in socialnega zavarovanja ter zavarovanja za primer brezposelnosti.

Pomembno!

Upravičenec ima v isti zadevi pravico samo do enega prvega pravnega nasveta.

3.3.2 ODOBRITEV BREZPLAČNE PRAVNE POMOČI

Pravico do brezplačne pravne pomoči uveljavljamo, če izpolnjujemo pogoje, navedene v III. poglavju zakona o BPP, če torej dokažemo, da glede na svoj finančni položaj in glede na finančni položaj svoje družine brez škode za svoje socialno stanje in socialno stanje svoje družine ne bi zmogli stroškov sodnega postopka.

Brezplačna pravna pomoč se lahko odobri za:

- 1. pravno svetovanje, pravno zastopanje in za druge pravne storitve**, določene z zakonom, za vse oblike sodnega varstva pred:
  - vsemi sodišči splošne pristojnosti (vsi postopki - kazenski, pravdni, nepravdni, izvršilni) in
  - specializiranimi sodišči (delovna in socialna sodišča),
  - pred Ustavnim sodiščem in
  - pred vsemi organi, institucijami ali osebami v Republiki Sloveniji, ki so pristojne za izvensodno poravnavanje sporov ter
- 2. kot oprostitev plačila stroškov sodnega postopka.**

Posebna BPP!

Brezplačna pravna pomoč se odobri tudi za postopke pred mednarodnimi sodišči ali arbitražami, če s pravili mednarodnega sodišča ali arbitraže ni urejena pravica do brezplačne pravne pomoči, oziroma če posameznik po pravilih o brezplačni pravni pomoči do nje ni upravičen. Gre za t. i. *posebno BPP*, ki se lahko dodeli brez ugotavljanja pogojev do upravičenosti do BPP (oseba mora dokazati, da brez škode za svoje socialno stanje in socialno stanje svoje družine ne bi zmogla stroškov sodnega postopka) v zvezi z ustavno pritožbo pri Ustavnem sodišču RS in za postopek pred mednarodnimi sodišči ter mednarodnimi arbitražami, če je zatrjevana kršitev človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, in če so izpolnjeni pogoji, določeni z zakonom, ki ureja ustavno pritožbo, oziroma pogoji za začetek postopka ali udeležbo v postopku pred mednarodnimi sodišči ter mednarodnimi arbitražami.

Kdo odloča o odobritvi brezplačne pravne pomoči?

O odobritvi brezplačne pravne pomoči odloča predsednik okrožnega sodišča oziroma predsednik specializiranega sodišča prve stopnje.

Kdo je upravičen do BPP?

1. slovenski državljani, ki v RS stalno prebivajo;
2. tujci z dovoljenjem za stalno ali začasno prebivanje v RS in osebe brez državljanstva (apatridi), ki zakonito prebivajo v RS;
3. drugi tujci pod pogojem vzajemnosti ali pod pogoji in v primerih, določenih z mednarodnimi pogodбами, ki obvezujejo RS;
4. nevladne organizacije in združenja, ki delujejo neprofitno in v javnem interesu ter so vpisane v ustrezen register v skladu z veljavno zakonodajo, v sporih v zvezi z opravljanjem dejavnosti v javnem interesu oziroma z namenom, zaradi katerega so ustanovljene;
5. druge osebe, za katere zakon ali mednarodna pogodba, ki obvezuje RS določa, da so upravičenci do brezplačne pravne pomoči;
6. če je za odločanje v civilni zadevi, v kateri je udeleženec ali stranka oseba, ki v času vložitve prošnje za dodelitev brezplačne pravne pomoči prebiva v drugi državi članici EU, pristojno sodišče RS (domači čezmejni spor), je ta oseba ne glede na državljanstvo upravičena do brezplačne pravne pomoči v RS po zakonu o BPP.

Kdo odloča o prošnji za BPP?

O prošnji za dodelitev brezplačne pravne pomoči odloča pristojni organ za BPP tistega sodišča, na območju katerega ima prosilec stalno ali začasno prebivališče oziroma sedež, in sicer:

- okrožno sodišče v zadevah, za katere so pristojna sodišča s splošno pristojnostjo;
- delovno in socialno sodišče v zadevah individualnih in kolektivnih delovnih sporov ter socialnih sporov;
- upravno sodišče v zadevah upravnih sporov in
- tisto od navedenih sodišč, v katerega pristojnost sodi zadeva ustavne pritožbe, pobuda za oceno ustavnosti in zakonitosti, spori pred mednarodnimi sodišči ali izvensodnega poravnavanja sporov.

Kdo izvaja BPP?

Pravno pomoč izvajajo

- odvetniki, ki so po zakonu, ki ureja odvetništvo, vpisani v imenik odvetnikov in odvetniške družbe, ustanovljene po zakonu, ki ureja odvetništvo, ter
- notarji v zadevah, ki jih opravljajo po zakonu, ki jih ureja notariat.

Kontakt in informacije:

Okrožna in delovna sodišča (točka 1.3, V. del vodnika) in organizacije oziroma posamezniki, upravičeni za dajanje prvega pravnega nasveta (točka 1.4, V. del vodnika).

40 Povzeto po: Vodič po pravnih sredstvih, European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy: <http://antidiscrimination.etc-graz.at/cms/index.php?id=474>.

41 Besedilo delno povzeto po Biltenu varuha človekovih pravic Republike Slovenije, št. 10, december 2006.

42 Več o zagovornici načela enakosti glej na strani: <http://www.uem.gov.si/index.php?id=949>

43 Povzeto po Biltenu Varuha človekovih pravic, op. cit., str. 8.

44 Povzeto po Vodič po pravnih sredstvih, op. cit.

45 Povzeto po Bilten Varuha človekovih pravic, op. cit., str. 9.

46 Povzeto po Vodič po pravnih sredstvih, op. cit.

47 Ibid.

48 Povzeto po Vodič po pravnih sredstvih, op. cit.

IV. PRAVNE POTOI ZA POMOČ ŽRTVAM DISKRIMINACIJE PO MEDNARODNEM PRAVU

Poleg postopkov v notranjem pravu obstajajo tudi postopki po mednarodnem pravu, ki jih lahko sprožijo posamezniki oziroma skupine ali organizacije zasebnikov, če menijo, da so bili žrtev diskriminacije.

Poudariti je treba, da gre za *sekundarna pravna sredstva*. Za varstvo pred diskriminacijo se lahko praviloma uporabijo šele, če prizadeti subjekt izčrpa vsa notranja pravna sredstva, ki so mu na razpolago po notranjem pravu države, ki naj bi mu kršila določeno pravico. Šele ko je ta pogoj izpolnjen, se lahko uporabijo pravna sredstva, ki jih ureja mednarodno pravo. To je tudi logično, saj je primarni okvir za urejanje pravnih odnosov med državo in posamezniki oz. skupinami posameznikov notranji pravni red. Mednarodni pravni red je zamišljen bolj kot korekcija nepravilnosti v notranjem pravnem redu, če je to potrebno. To velja predvsem za področje prepovedi diskriminacije in varstva človekovih pravic.

1 POSTOPKI PRED MEDNARODNIMI POGODBENIMI TELESI

1.1 ODBOR ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Odbor za človekove pravice (OČP) so ustanovili leta 1976 na podlagi 28. člena MPDP. Sestavlja ga 18 priznanih strokovnjakov s področja človekovih pravic. Odbor je pristojen med drugim tudi za obravnavanje sporočil posameznikov na podlagi Prvega fakultativnega protokola k Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah.⁴⁹

Pomembno!

Na OČP je mogoče nasloviti sporočilo samo zoper državo, ki je ratificirala Fakultativni protokol (1. člen).

Pomembno je tudi, da sporočilo izpolnjuje pogoje za sprejemljivost. Nedopustno je:

- anonimno sporočilo;

- sporočilo, ki po mnenju OČP predstavlja zlorabo pravice do vložitve sporočila (neresna ali neprimerna sporočila, npr. ponavljajoče vlaganje sporočil);
- sporočilo, ki nasprotuje določilom MPDP (v njem se mora zatrjevati, da je prišlo do kršitev ene izmed pravic, ki jih ureja MPDP);
- če je zadeva, na katero se sporočilo nanaša, že v drugem postopku mednarodne preiskave oziroma reševanja;
- če vlagatelj ni izčrpal vseh pravnih sredstev, ki so mu na voljo po notranjem pravu države, zoper katero je vložil sporočilo. To pravilo ne velja, kadar se uporaba notranjih pravnih sredstev neupravičeno zavlačuje.

Pri vložitvi sporočila morajo biti izpolnjeni tudi naslednji pogoji:

- sporočilo mora biti vloženo po veljavnosti Protokola za državo, proti kateri se vlaga;
- paziti je treba na to, da država s pridržkom oz. deklaracijo k protokolu ni izključila njegove uporabe za določene primere;
- oseba, ki vlaga sporočilo, mora biti oseba, ki je žrtev kršitve;
- če se vlaga sporočilo za koga drugega, je treba predložiti pooblastilo za zastopanje.

Rok za vložitev sporočila

Ni posebne časovne omejitve, kdaj je potrebno poslati sporočilo, vendar je najbolje, da se to stori čim prej po izčrpanju vseh notranjih pravnih sredstev.

Potek postopka

Če je sporočilo po mnenju OČP dopustno, se o tem obvesti državo, ki se ji očita kršitev pravila MPDP. Država ima na voljo šest mesecev za odgovor, pojasnilo, izjavo ipd., v kateri lahko navede, kako je v zvezi z domnevno kršitvijo ukrepala. Ko država pošlje izjavo, jo OČP preuči skupaj s sporočilom posameznika. Obravnava sporočila in pojasnil držav je zaupna.

Postopek se konča, ko OČP sporoči mnenje o zadevi prizadetemu posamezniku in državi, v zvezi s katero je bilo vloženo sporočilo. Če odbor ugotovi, da je prišlo do kršitve določene pravice iz MPDP, pozove državo, da v roku 3 mesecev poroča o ukrepih, ki jih je sprejela za odpravo kršitev.

Kontakt:

Sporočilo OČP lahko vložite na naslov, naveden pod točko 2 v V. delu vodnika. Pod navedeno točko je navedena tudi spletna stran Visokega komisarja ZN za človekove pravice, na kateri lahko dobite podrobnejše informacije za vložitev konkretnega sporočila.

1.2 ODBOR ZA ODPRAVO RASNE DISKRIMINACIJE

V skladu z 8. členom KR D Odbor za odpravo rasne diskriminacije (ORD) sestavlja 18 strokovnjakov. ORD je začel delovati leta 1970. Odtlej njegovi člani na rednih sejah dvakrat na leto obravnavajo zadeve iz pristojnosti odbora.

Pogoj za pristojnost

Po KR D je odbor pristojen za sprejemanje in obravnavanje sporočil posameznikov ali skupin posameznikov z ozemlja pogodbenice, ki trdi, da so žrtve kršitve pravic iz konvencije po krivdi te pogodbenice.

Pomembno!

ORD je pristojen za obravnavo individualnih sporočil, pod pogojem, da je država, ki jo sporočilo zadeva, s posebno izjavo priznala takšno pristojnost (14. člen KR D).

Pogoji za dopustnost sporočila. Sporočilo je nedopustno:

- če je anonimno;
- če po mnenju OČP predstavlja zlorabo pravice do vložitve sporočila (*neresna sporočila, neprimerna itd. - npr. ponavljajoče vlaganje sporočil*);
- če nasprotuje določilom MPDP (*v njem se mora zatrjevati, da je prišlo do kršitev ene izmed pravic, ki jih ureja MPDP*);
- če je preteklo 6 mesecev od zadnje dokončne odločbe po notranjem pravu države, ki naj bi zagrešila kršitev;
- če je zadeva, na katero se vloga nanaša, že v drugem postopku mednarodne preiskave oziroma reševanja;
- če vlagatelj ni izčrpal vseh pravnih sredstev, ki so mu na voljo po notranjem pravu države, zoper katero je vložil sporočilo.

Nadaljnji pogoji, ki jih je treba izpolniti za vložitve sporočila, so:

- sporočilo se mora nanašati na kršitev, ki se je zgodila potem, ko je država podala izjavo, da priznava pristojnost ORD za obravnavanje sporočil posameznikov oziroma skupin posameznikov;
- paziti je treba na to, da država s pridržkom oz. deklaracijo h konvenciji ni izključila njegove uporabe za določene primere;
- oseba, ki vlaga sporočilo, mora biti oseba, ki je žrtev kršitve;
- če se vlaga sporočilo za koga drugega, je treba predložiti pooblastilo za zastopanje.

Razlike med postopki med OČP in ORD

- Za razliko od OČP se na ORD lahko obrnejo tudi *skupine posameznikov* - zato je ta postopek uporaben predvsem za pripadnike manjšin.

- KRD določa rok za vložitev sporočila na ORD.

Organ za sprejemanje sporočil na nacionalni ravni

KRD določa, da lahko država, ki prizna pristojnost ORD za obravnavanje sporočil posameznikov, ustanovi organ za sprejemanje in obravnavo sporočil oseb, ki menijo, da so jim bile kršene pravice iz KRD. Če vlagatelj ne doseže zadovoljive rešitve pri omenjenem organu, ima pravico v šestih mesecih zadevo posredovati ORD. Nato poteka postopek kot pri OČP. V Sloveniji ni organa, ki bi sprejemal in obravnaval sporočila žrtev kršitve KRD.

Po sprejemu sporočila poteka postopek pred ORD enako kot pri OČP (glej prejšnjo točko).

Kontakt:

Sporočilo ORD lahko vložite na naslov, naveden pod točko 2 v V. delu vodnika. Pod navedeno točko je navedena tudi spletna stran Visokega komisarja ZN za človekove pravice, na kateri lahko dobite boljše informacije za vložitev konkretnega sporočila.

1.3 ODBOR ZA ODPRAVO DISKRIMINACIJE ŽENSK

Odbor za odpravo diskriminacije žensk (ODŽ) je na podlagi Fakultativnega protokola h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije proti ženskam⁵⁰ pristojen za sprejemanje in obravnavo sporočil posameznikov oziroma v korist posameznikov ali skupin posameznikov, ki spadajo pod jurisdikcijo pogodbenice protokola. Navedeni upravičenci lahko na ODŽ naslovijo sporočilo, če menijo, da je članica protokola kršila katero izmed njihovih pravic, urejenih s KDŽ.

Pogoji za sprejemljivost sporočila so podobni kot pri postopkih pred OČP in ORD:

- sporočilo mora biti naperjeno zoper pogodbenico protokola;
- ne sme biti anonimno;
- oseba, ki naslovi sporočilo na ODŽ, mora pred tem izčrpati vsa razpoložljiva domača pravna sredstva.

Ker protokol ne določa maksimalnega časa, ki lahko preteče med zadnjo odločbo notranjega organa, vložitev sporočila ni vezana na rok. Zadeva, ki jo obravnava sporočilo, ne sme biti v bistvu ista, kot zadeva, ki jo je sodišče že obravnavalo, ali je že v drugem postopku mednarodne preiskave ali reševanja. ODŽ nadalje razglasi sporočilo za nesprejemljivo, če meni, da ni v skladu z določili protokola, da je očitno neutemeljeno, ali da pomeni zlorabo pravice do pritožbe.

Ko ODŽ oceni, da je sporočilo sprejemljivo, o navedbah obvesti zadevno državo. Postopek pred odborom je zaupen. Pogodbenica mora v roku šestih mesecev od prejema obvestila predložiti odboru pisna pojasnila ali izjave o zadevi. Navesti mora pravna sredstva, ki so bila v tem primeru vlagatelju na voljo v skladu z njeno notranjo zakonodajo. Po prejemu odgovora države ODŽ na zaprti seji obravnava informacije iz sporočila in navedbe države. Ko konča z obravnavo primera, sporoči svoja stališča vlagatelju in zadevni državi. Državi na podlagi svojih ugotovitev priporoči, kakšne ukrepe naj sprejme za odpravo kršitve.

Država pogodbenica protokola mora analizirati stališča ODŽ, skupaj z njegovimi priporočili. V roku šestih mesecev od prejema stališč in priporočil odbora je dolžna poslati pisno obvestilo o ukrepih, ki jih je sprejela »v luči« teh mnenj in priporočil. ODŽ lahko povabi državo, da mu predloži dodatne informacije v zvezi s primerom. Odbor lahko tudi objavi povzetek poročila o zadevi v letnem poročilu, ki ga pripravlja v skladu z 21. členom KDŽ.

Kontakt:

Sporočilo ODŽ lahko vložite na naslov, naveden pod točko 2 v V. delu vodnika. Pod navedeno točko je navedena tudi spletna stran Visokega komisarja ZN za človekove pravice, na kateri lahko dobite podrobnejše informacije za vložitev konkretnega sporočila.

1.4 ODBOR ZA PRAVICE INVAĽIDOV

Konvencija o pravicah invalidov predvideva ustanovitev Odbora za pravice invalidov, ki ga bo sestavljalo 12 neodvisnih strokovnjakov (če bo konvencija imela 80 pogodbenic). Odbor bo začel delovati, ko bo konvencija stopila v veljavo. Pogodbenice bodo temu telesu morale vsaka štiri leta poročati o ukrepih, ki so jih sprejele za implementacijo konvencije.

V skladu z določbami Opcijskega protokola pa bo lahko vsaka oseba oziroma skupina oseb, ki bo menila, da ji je pogodbenica kršila določbe Konvencije, proti državi pogodbenici tega protokola na Odbor naslovila sporočilo o domnevni kršitvi. Odbor bo sporočilo obravnaval in o zadevi podal mnenje, ki ga bo posredoval pogodbenici in vlagatelju.

1.5 PRAVICA POŠILJANJA SPOROČIL PO PRAVILIH UNESCO

Izvršilni odbor UNESCO je z odločbo iz leta 1978 določil postopek za obravnavanje sporočil, ki jih prejme UNESCO in obravnavajo kršitve človekovih pravic, ki spadajo v pristojnost organizacije (pravice v zvezi z izobraževanjem, znanostjo, kulturo in informacijami).

Pravico do vlaganja sporočil imajo posamezniki, skupine posameznikov in nevladne organizacije. Sporočilo lahko vložijo na UNESCO, če so sami žrtve kršitev pravic iz pristojnosti UNESCO, ali pa če imajo podatke o takšnih kršitvah.

Sporočilo je potrebno vložiti v »razumnem« roku po nastanku okoliščin, ki sestavljajo kršitev ali odkar so vlagatelju znane. V sporočilu je treba navesti, ali so bila v zadevi izčrpana domača pravna sredstva. Sporočilo ne sme temeljiti izključno na informacijah, pridobljenih iz sredstev javnega obveščanja.

Sporočila in priporočila obravnava Odbor za konvencije, ki se sestaja dvakrat letno na zaprtih sejah.⁵¹ Najprej odloča o sprejemljivosti sporočil. Če je sporočilo sprejemljivo, odbor odloča o njegovi vsebini. Preden sprejme odločitev, lahko pozove državo, ki naj bi zagrešila kršitev, da poda izjavo o sporočilu. Celoten postopek je strogo zaupen. Postopek se konča, ko odbor izda poročilo o zadevi. O poročilu obvesti vlagatelja in zadevno državo. Odločitev odbora je dokončna. V izjemnih primerih lahko odbor privoli v ponovno preučitev zadeve, če pridobi nove informacije ali izve nova pomembna dejstva.

1.6 KOLEKTIVNE PRITOŽBE

Dodatni protokol k Evropski socialni listini,⁵² ki ureja sistem kolektivnih pritožb. Gre za postopek mednarodnega nadzora nad implementacijo (spremenjene) ESL.

Na podlagi protokola pogodbenice priznavajo pravico vložiti pritožbo o domnevni nezadovoljivi uporabi listine naslednjim organizacijam:

- evropskim organizacijam delodajalcev in sindikatom, ki sodelujejo pri delu Vladnega odbora;
- evropskim nevladnim organizacijam, ki imajo posvetovalni status pri SE in so vključene na seznam, ki ga je v ta namen sestavil Vladni odbor;
- reprezentativnim nacionalnim organizacijam delodajalcev in sindikatov v okviru pristojnosti pogodbenice, proti kateri je bila vložena pritožba (1. člen protokola);
- nacionalnim nevladnim organizacijam, če je zadevna država podala izjavo, ki jih za to pooblašča in če so posebej usposobljene na svojem področju dejavnosti.

Kam se naslovi pritožba?

Pritožbo je potrebno nasloviti na generalnega sekretarja SE, ki o njej obvesti državo članico, na katero se pritožba nanaša ter jo nemudoma

posreduje Evropskemu odboru za socialne pravice (EOSP).

Postopek

Odbor najprej odloči o sprejemljivosti pritožbe na podlagi kriterijev, ki jih določa Protokol. Pogoji za sprejemljivost se nanašajo na subjekt, ki lahko vloži kolektivno pritožbo (1. do 3. člen protokola), in na formalne pogoje, ki jih mora izpolnjevati vloga (4. člen). Vloga mora biti pisna, mora se sklicevati na določbo ESL, ki zavezuje državo, zoper katero se vlaga pritožba. Prav tako mora iz vloge biti razvidno, na kakšen način naj bi država kršila določbo oziroma določbe Listine. Če ugotovi, da je pritožba sprejemljiva, EOSP nadaljuje z njenim vsebinskim obravnavanjem. O svojih ugotovitvah izda poročilo, v katerem ugotovi, ali je država pogodbenica ESL oziroma Spremenjene ESL kršila katero izmed njenih določb.

Na podlagi poročila EOSP lahko Odbor ministrov SE sprejme resolucijo, namenjeno vsem pogodbenicam ESL. Lahko pa, v primeru, da EOSP ugotovi, da se listina ni uveljavljala na ustrezen način, sprejme priporočilo. Le-to se nanaša na članico listine, zoper katero je bila vložena pritožba. S priporočilom Odbor ministrov priporoči tej državi, kako naj spremeni bodisi svojo zakonodajo bodisi politiko na področju ekonomskih in socialnih pravic posameznika.

Skladno s 1. (b) členom protokola je Vladni odbor določil prvi seznam nevladnih organizacij, ki imajo pravico do pritožbe zoper katero koli njegovo članico (glej V. del knjige, točko 3). Edina nevladna organizacija s sedežem v Sloveniji, ki jo je Vladni odbor do julija 2002 uvrstil na seznam nevladnih organizacij s pravico do pritožbe v skladu s protokolom, je Mednarodna znanstvena konferenca manjšine za jutrišnjo Evropo (ISCOMET).

Obravnavani primeri diskriminacije

Nekaj primerov, ki se nanašajo na uporabo ESL, sproženih na podlagi t. i. kolektivne pritožbe, ki jih je obravnaval EOSP. Primer št. 6/1999 (*Syndicat national des professions du tourisme* proti Franciji) in primer št. 24/2004 (*Syndicat SUD TRAVAIL AFFAIRES SOCIALES* proti Franciji).

1.7 SLOVENIJA IN POGODBENA TELES

Slovenija je članica vseh omenjenih mednarodnih pogodb, na podlagi katerih se priznava pristojnost teles, opisanih v točkah od 1.1. do 1.6. Priznala je pristojnost vseh pogodbenih teles za obravnavanje sporočil posameznikov oziroma skupin posameznikov:

- Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah je nasledila od nekdanje Jugoslavije (Zakon o ratifikaciji konvencije objavljen v Ur. l. SFRJ, št. 7/1971);

- Fakultativni protokol k Mednarodnemu paktu o državljskih in političnih pravicah je ratificirala leta 1993 (Zakon o ratifikaciji je objavljen v Ur. l. RS-MP, št. 9/1993);
- Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije je nasledila od nekdanje Jugoslavije (Zakon o ratifikaciji je bil objavljen v Ur. l. SFRJ-MP, št. 6/1967);
- izjavo po 14. členu Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije je podala 31. 8. 2001 (Ur. l. RS, št. 70/2001);
- Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je nasledila od nekdanje Jugoslavije (Zakon o ratifikaciji Ur. l. SFRJ-MP, št. 11/1981);
- Opcijski protokol h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je za Slovenijo začel veljati 15. 5. 2004 (Zakon o ratifikaciji Opcijskega protokola je objavljen v Ur. l. RS-MP, št. 15/2004);
- spremenjeno ESL je ratificirala dne 11. 5. 1999 (glej Zakon o ratifikaciji Evropske socialne listine (spremenjene), Ur. l. RS, Mednarodne pogodbe, št. 7/99 (Ur.l. RS, št. 24/99). Ob deponiranju listine o ratifikaciji Spremenjene ESL je Slovenija, v skladu s členom A III. dela te listine in na podlagi člena G V. dejala, da jo do drugačnega obvestila generalnemu sekretarju SE ne zavezujejo prvi in četrsti odstavek 13. člena II. dela in drugi odstavek 18. člena II. dela te listine. Vlada RS je ob deponiranju listine o ratifikaciji Spremenjene ESL izjavila, da v skladu z drugim odstavkom člena D IV. dela listine sprejema nadzor nad svojimi obveznostmi iz te listine po postopku, ki ga določa Dodatni protokol k Evropski socialni listini, ki ureja sistem kolektivnih pritožb.

2 POSTOPKI PRED MEDNARODNIMI SODIŠČI

2.1 EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) deluje na podlagi EKČP in protokola št. 11 k tej konvenciji. Gre za utečen sodni postopek, katerega rezultat je sodba, ki je zavezujoča za državo, na katero se nanaša.

Kdo se lahko obrne na sodišče?

Na podlagi 34. člena EKČP lahko ESČP sprejme zahteve za obravnavo od:

- katere koli osebe (fizične ali pravne),
- nevladne organizacije ali
- skupine posameznikov,

ki zatrjujejo, da so žrtve kršitev pravic, priznanih z EKČP in njenimi protokoli, s strani katere koli pogodbenice konvencije oziroma protokola.

Takšna zahteva se imenuje »posamezna (individualna) zahteva za obravnavo«. V praksi pogosto govorimo o »pritožbi« na ESČP.

2.1.1 potek postopka

Splošni pogoji za vložitev pritožbe

Osnovno načelo je, da je ESČP pristojno za individualno zahtevo za obravnavo samo, če je domnevno kršitev zagrešila država, torej njeni organi pri izvrševanju oblastnih funkcij. Kršitve, ki jih povzročijo fizične ali pravne osebe, kadar ne nastopajo v imenu države, ne sodijo v njegovo pristojnost.

V skladu s splošno priznanimi načeli mednarodnega prava kršitev EKČP ni mogoče uveljavljati v primerih, ki so se zgodili, preden je konvencija oziroma posamezni protokol, ki ureja določeno pravico, začela oziroma začel veljati.

Naslednja omejitev zadeva pridržke glede EKČP. Vsaka država je imela možnost ob podpisu EKČP ali ob deponiranju svojih ratifikacijskih listin izraziti pridržke ob kateri koli posebni določbi te konvencije, če kak zakon, ki je tedaj veljal na njenem ozemlju, ni bil v skladu s takšno določbo. Pridržki v skladu s 57. členom EKČP ne smejo biti splošne narave. Država lahko izrazi pridržke tudi glede protokolov k EKČP, razen glede protokola št. 6 (o ukinitvi smrtne kazni), ki ne dopušča pridržkov. Večina pogodbenic EKČP je to možnost izkoristila. S pridržki so vsebinsko omejile uporabo EKČP oziroma njenih protokolov. Če zahteva za obravnavo zadeva primer, ki ga je država s pridržkom izvzela, ESČP ni pristojno za odločanje o njem, zato bo zahtevo za obravnavo zavrglo.

Pogoji za sprejemljivost pritožbe

- Izčrpanje notranjih pravnih sredstev: vlagatelj mora izčrpati vsa notranja pravna sredstva. Uporabiti mora vsa pravna sredstva, ki so mu na voljo v skladu z notranjim pravnim redom države, za katero zatrjuje, da je kršila EKČP oz. katerega od njenih protokolov. Ni dovolj, da se obrne le na redna sodišča. Izkoristiti mora tudi druga pravna sredstva pred rednimi, specializiranimi, upravnimi in ustavnimi sodišči, vendar pa ni potrebno, da uporabi izjemna sredstva, ki bi mu bila na voljo kot privilegij. Prav tako ni potrebno, da vlagatelj prosi za dejanja usmiljenja ali za socialne usluge.
- Pri ugotavljanju, ali so bila izčrpana vsa domača pravna sredstva, sodišče upošteva vsebino primera in postopek, ki je potekal na notranjepравни ravni, in tudi učinkovitost pravnih sredstev, ki so na voljo na tej ravni. Vlagatelju se pred domačimi sodišči ni treba sklicevati na EKČP, če se je skliceval na domača pravna pravila s

pretežno enako vsebino. Mora pa se sklicevati na konvencijo, če le-ta predstavlja edino pravno podlago za konkretno vlogo. Vlagatelj mora tudi izrabiti vsa domača procesna pravna sredstva, ki bi lahko preprečila kršitev EKČP.

- Rok za vložitev: zahtevo je treba vložiti v roku šestih mesecev od prejema dokončne odločbe po notranjem pravu. Evropska komisija za človekove pravice je v primeru De Becker in v kasnejših primerih izrazila mnenje, da ta rok ni relevanten v primeru pritožbe glede zakonodaje, ki ustvarja okoliščine, ki se nadaljujejo in ko ni na voljo sredstva, s katerim bi se lahko takšna zakonodaja napadla.
- Pritožba ne sme biti anonimna. Poslovnik ESČP v pravilu 47 podrobno določa osebne podatke, ki jih je potrebno navesti ob vložitvi zahteve;
- Prepoved obravnavanja iste zadeve v več mednarodnih postopkih: zadeva, na katero se nanaša pritožba v bistvu, ne sme biti ista, kot zadeva, ki jo je sodišče že obravnavalo ali ki je že v drugem postopku mednarodne preiskave ali reševanja. Če zahteva za obravnavo vsebuje nova dejstva, to ne velja. Kot nova se lahko uveljavljajo samo dejstva, ki niso bila znana v času, ko je bila vložena prejšnja zahteva za obravnavo, ali ki so nastala potem, ko je že bilo odločeno o zadevi.

Pritožba ne sme

- biti v nasprotju z določili EKČP ali njenih protokolov,
- biti očitno neutemeljena ali
- predstavljati zlorabo pravice do pritožbe.

Obrazec

Obrazec za pritožbo z navodili je na voljo tudi v slovenskem jeziku na spletni strani, navedeni pod točko 3 v V. delu vodnika.

Postopek po vložitvi pritožbe

Ko vlagatelj pošlje vlogo na ESČP, vodja sodne pisarne nanjo odgovori. Če potrebuje dodatne informacije, pozove vlagatelja, naj jo dopolni. Vlagatelj lahko od vodje sodne pisarne pridobi tako informacijo, kakšna je bila razlaga EKČP v podobnih primerih, kot tudi o očitnih ovirah za sprejemljivost pritožbe. Vodja sodne pisarne pa ne more dajati nasvetov v zvezi s pravom države, proti kateri se vlaga pritožba.⁵³

Ko vodja sodne pisarne ugotovi, da je vloga primerna za registracijo na sodišču, vlagatelju pošlje obrazec, s pomočjo katerega le-ta formalno vloži zahtevo za obravnavo. Šele če vlagatelj izpolni obrazec sodišča, se zahteva formalno registrira v evidenci sodišča. Obrazci so v jezikih večine članic SE, skupaj z drugimi informacijami v zvezi z individualno zahtevo za

obravnavo, na voljo tudi na spletni strani ESČP.⁵⁴

Individualna zahteva za obravnavo se dodeli posameznemu oddelku ESČP.⁵⁵ Predsednik oddelka določi poročevalca, ki po predhodnem pregledu zadeve odloči, ali bo o zadevi odločal odbor ali senat. Če poročevalec odloči, da bo o zadevi odločal odbor, lahko slednji sprejme odločitev v skladu z 28. členom EKČP. O individualnih zahtevah za obravnavo, za katere odbor ne ugotovi, da so nesprejemljive ali ki jih poročevalec preda neposredno senatu, odloči senat. Slednji odloči tako o sprejemljivosti kot tudi o utemeljenosti zahteve za obravnavo. Večinoma izda le eno odločbo, po potrebi pa odloči v ločenih odločbah. Senat lahko zadevo kadar koli odstopi velikemu senatu (30. člen EKČP).

Če senat ugotovi, da je zahteva za obravnavo sprejemljiva, nadaljuje s preiskavo zadeve skupaj s predstavniki strank in po potrebi uvede preiskavo, za katere učinkovit potek morajo prizadete države po izmenjavi mnenj s sodiščem zagotoviti potrebno pomoč (1. odstavek 38. člena EKČP). Senat pozove stranke, da navedejo nadaljnje dokaze, pisne navedbe in morebitne zahtevke za pravično zadoščenje, da se odzovejo vabilu na obravnavo, na kateri bo obravnaval vsebino zadeve.

Sodišče mora biti na voljo prizadetim strankam, da bi dosegle prijateljsko poravnano zadeve na podlagi spoštovanja človekovih pravic, opredeljenih v EKČP in njenih protokolih. Ob prijateljski poravnavi sodišče izbriše zadevo s seznama s pomočjo odločitve, ki se omejuje le na kratek povzetek dejstev in na opis dosežene rešitve (39. člen EKČP).

Sodba

O sprejemljivi zahtevi za obravnavo sodišče odloči s sodbo, s katero ugotovi, ali je prišlo do kršitve določb EKČP ali njenih protokolov. Če ugotovi, da je prišlo do kršitve in če notranje pravo države pogodbenice, ki je zagrešila kršitev, dovoljuje le delno zadoščenje, lahko sodišče oškodovani stranki, če je potrebno, nakloni pravično zadoščenje.

Pritožba se izbriše s seznama zadev, če je na podlagi okoliščin možno sklepati, da vlagatelj ne namerava vztrajati pri svoji zahtevi, da je bila zadeva rešena ali da zaradi kakega drugega razloga, ki ga ugotovi sodišče, nadaljevanje obravnave zadeve ni več upravičeno.

Pravno sredstvo zoper sodbo ESČP

Stranke lahko v treh mesecih od dne, ko so prejele sodbo senata, zahtevajo, da se zadeva predloži v ponovno obravnavanje velikemu senatu. Zbor petih sodnikov velikega senata odloči, ali bo senat zahtevo sploh obravnaval. Zbor sprejme zahtevo za ponovno obravnavo samo, če

se v zvezi s konkretno zadevo zastavlja pomembno vprašanje v zvezi z razlago ali uporabo EKČP ali njenih protokolov ali pa če gre za pomembno vprašanje splošnega pomena.

Sodba senata postane dokončna (zoper njo ni pravnega sredstva), če stranke izjavijo, da ne bodo zahtevale ponovne obravnave zadeve pred velikim senatom, nadalje, če tri mesece od sodbe ni bilo zahteve za ponovno obravnavo pred velikim senatom in če zbor velikega senata zavrne zahtevo za ponovno obravnavo. Sodbe velikega senata so dokončne, saj zoper njih ni nobenega pravnega sredstva. Kot rečeno, je dokončna tudi odločitev tričlanskega odbora v skladu z 28. členom EKČP.

Sodba ESČP je za pogodbenico EKČP obvezna, če je v postopku sodelovala kot stranka. Pogodbenice EKČP so se zavezale, da bodo spoštovale dokončno sodbo sodišča v vsaki zadevi, v kateri nastopajo kot stranke. Izvajanje konvencije nadzoruje Odbor ministrov Sveta Evrope.

2.1.2 BREZPLAČNA PRAVNA POMOČ ZA POSTOPEK PRED ESČP

Poleg možnosti pridobitve posebne BPP, skladno z zakonom o BPP (glej točko 3.3 v III. delu vodnika), lahko oseba, ki vloži pritožbo na ESČP, zaprosi za brezplačno pravno pomoč pri tem sodišču. Dodelitev te BPP ureja poslovnik ESČP v X. poglavju.

Opozarjamo pa, da sodišče ne dodeljuje pravne pomoči v fazi priprave pritožbe na ESČP.⁵⁶ Pravna pomoč se lahko pritožniku dodeli šele v kasnejši fazi postopka, t. j. ko sodišče prejme odgovor države, proti kateri se vlagatelj pritožbe pritožuje. Tako mora pritožnik sam kriti stroške vložitve pritožbe na ESČP.

Pogoji za dodelitev

Za dodelitev pravne pomoči morata biti izpolnjeni dve merili. BPP se dodeli samo v primeru:

- ko sodišče oceni, da je pomoč potrebna za normalno vodenje postopka in
- ko vlagatelj nima zadostnih sredstev za plačilo vseh ali dela nastalih stroškov. Sodišče preveri te podatke na podlagi obrazca, ki ga mora izpolniti vlagatelj ter v njem navesti premoženjske razmere, vzdrževane družinske člane in druge finančne obveznosti. Podatke o premoženjskem stanju mora potrditi pristojni domači organ.

Pogodbenica, ki jo vloga zadeva, ima pravico podati svoje pisne pripombe. Ko sodišče prejme vse potrebne podatke, predsednik senata pravno pomoč bodisi odobri bodisi zavrne.

Obseg BPP

Pravna pomoč se lahko odobri za pokritje stroškov zastopanja, potnih stroškov, stroškov bivanja in drugih potrebnih izdatkov vlagatelja ali njegovega pooblaščenca. Kadar je to potrebno, se lahko honorarji izplačajo tudi za več pooblaščenecv.

Odvzem pravice do BPP

Predsednik senata lahko kadar koli med postopkom, če ugotovi, da niso več izpolnjeni pogoji za dodelitev BPP, odločbo o njeni dodelitvi razveljavi ali spremeni.

Pomembno!

Opozoriti je treba, da ESČP ni četrta stopnja sojenja. ESČP ne more razveljaviti sodb oziroma drugih dokončnih odločb, izdanih v državi, zoper katero je potekal postopek. Če sodišče ugotovi, da je država vlagatelju kršila človekove pravice, določi, da mora država plačati ustrezno denarno odškodnino, lahko pa tudi določi konkretne ukrepe, ki naj jih država sprejme za odpravo kršitve oziroma preprečitev njenega nadaljevanja.

Kontakt

Glej točko 3 v V. delu vodnika.

3 POSTOPKI PRED ORGANI EVROPSKE UNIJE

3.1 IMPLEMENTACIJA DIREKTIV V ČLANICAH EU

Direktive so zavezujoče za članice EU, na katere so naslovljene, in sicer glede cilja, ki naj bi bil z njimi dosežen. Države lahko same izberejo, kako bodo dosegle ta cilj. Da se lahko direktiva uporabljala za posameznike, jo je treba prenesti v notranje pravo, s čimer se notranje pravo članice EU uskladi z nameni direktive. Posamezniki lahko uveljavljajo pravice iz direktive, ko ta postane del notranjega prava določene članice. Ker članice EU vežejo samo cilji, določeni v direktivi, imajo določeno svobodo pri njihovem uveljavljanju v notranjem pravnem redu, pri čemer upoštevajo svoje specifične okoliščine. Direktivo je potrebno prenesti v notranje pravo v roku, ki ga določa vsaka posamezna direktiva. Prenesena mora biti v obliki zavezujočega predpisa, ki ustreza načelu pravne varnosti in natančnosti in ki omogoča posameznikom pravno varstvo v primeru kršenja njihovih pravic. Zakonodaja, ki se prilagodi direktivi, se pozneje ne sme spremeniti tako, da bi bila v neskladju s to direktivo.

3.1.1 MOŽNI UKREPI PROTI DRŽAVI

Proti državam, ki niso v postavljenem roku izpeljale uskladitve nacionalnih predpisov z določbami direktiv in niso zaprosile za podaljšanje roka, lahko Komisija sproži postopek v skladu z 226. členom PES. Na voljo ima dva postopka:

- v primeru "neporočanja" – če Komisija obvesti državo, da ji v postavljenem roku ni poslala poročila o ukrepih, ki jih je sprejela na nacionalni ravni za izvajanje direktiv, tedaj bo država imela na voljo dva meseca, da sporoči, zakaj obveznosti poročanja ni izpolnila;
- v primeru "neskladnosti" – če Komisija obvesti članico, da njeni nacionalni predpisi niso v skladu z direktivami. V tem primeru Komisija da zadevni državi možnost, da v razumnem roku odpravi ugotovljene pomanjkljivosti.

Če Komisija meni, da katera od držav članic ni izpolnila določene obveznosti iz PES, poda o zadevi obrazloženo mnenje, potem ko je tej državi omogočila, da predloži svoje pripombe.

Kadar zadevna država ne ravna v skladu z mnenjem v roku, ki ga določi Komisija, lahko slednja zadevo predloži Sodišču ES, da razsodi o primeru (228. člen PES). Država članica mora sodbo Sodišča izvršiti, saj so te sodbe neposredno izvršljive. Če Sodišče kljub navedenemu ugotovi, da določena članica EU ni izvršila njegove sodbe, ji lahko naloži plačilo povprečnine ali denarne kazni.

3.1.2 NEPOSREDNA UPORABA DIREKTIV

Direktive se načeloma ne uporabljajo neposredno. Kljub temu pa je Sodišče ES v več primerih razsodilo, da se lahko posamezne določbe direktiv izjemoma uporabljajo neposredno v pravo države članice, ne da bi jih zadevna članica prenesla v notranje pravo, pod pogojem, da je potekel rok za transformacijo direktive v nacionalno pravo ali pa direktiva ni bila prenesena v to pravo na ustrezen način, je direktiva zavezujoča.

Če so ti pogoji izpolnjeni, se lahko posamezniki sklicujejo na določbe direktive proti vsem subjektom, ki nastopajo v imenu države. Posameznik pa se ne more sklicevati pred Sodiščem ES na določbe direktive proti svojemu delodajalcu, če gre za podjetje v zasebni lasti.

V skladu s prakso Sodišča ES lahko državljan EU zahteva odškodnino pred Sodiščem ES od države, ki ni uskladila notranjih predpisov z določeno direktivo oziroma jih ni uskladila na ustrezen način, če je namen direktive

podeliti pravice posameznikom, je mogoče ugotoviti vsebino pravic na podlagi direktive in obstaja vzročna zveza med dolžnostjo prenesti direktivo v notranjo zakonodajo in škodo, ki je nastala konkretnemu posamezniku. V tem primeru je država odgovorna, četudi ni ravnala krivdno, mora pa kršitev biti "dovolj huda".

3.1.3 POSTOPEK V PRIMERU KRŠITVE NAČELA ENAKOPRAVNOSTI

Kadar posameznik meni, da je bilo na njegovo škodo kršeno načelo prepovedi diskriminacije, mora najprej poskušati doseči odpravo kršitve oziroma njenih posledic v okviru notranjega pravnega reda ustrezne članice EU. Namen direktiv je prav v tem, da se z notranjo zakonodajo zagotovi dovolj visoka raven varstva pred diskriminacijo.

Obstaja pa možnost, da se pred nacionalna sodišča "prikliče" pravo EU. Posameznik lahko, če meni, da je potrebno, v okviru postopka predhodnega odločanja pred nacionalnim sodiščem zahteva, da sodnik pridobi od Sodišča ES tolmačenje direktiv.⁵⁷ Kadar se namreč vprašanje tolmačenja prava ES postavi kateremu koli sodišču države članice in če to sodišče meni, da je treba glede vprašanja sprejeti odločitev, ki mu bo omogočila izreči sodbo, se lahko to vprašanje predloži v odločanje Sodišču ES. Če se takšno vprašanje postavi v postopku pred sodiščem države članice, zoper odločitev katerega po nacionalnem pravu ni pravnega sredstva (v Sloveniji Vrhovno sodišče), *mora* to sodišče predložiti zadevo Sodišču ES. Od notranjega sodišča, razen Vrhovnega sodišča, je torej odvisno, ali bo določeno vprašanje predložilo v predhodno odločanje Sodišču ES.

Sodišče SE lahko zavrne zahtevo nacionalnega sodišča za predhodno odločanje, če vprašanje ni pomembno za odločitev v konkretni zadevi, zahteva po tolmačenju prava EU ni povezana z dejanskim stanjem, ali je problem zgolj hipotetičen oziroma Sodišče ne razpolaga z dejanskim ali pravnim gradivom, potrebnim za predhodno odločanje.

3.2 PETICIJA, NASLOVLJENA NA EVROPSKI PARLAMENT

Odbor Evropskega parlamenta za peticije sprejema peticije državljanov EU, ki odbor prosijo, da odloči o njihovih pritožbah, v katerih zatrjujejo, da so bile njihove pravice, zaščitene s pravom EU, kršene.

3.3 OPOZARJANJE EVROPSKE KOMISIJE

Posamezniki ali nevladne organizacije lahko pišejo Evropski komisiji, tak postopek pa je pogosto hitrejši od tistega, opisanega pod točko 15.

Komisijo se lahko prosi, da zoper državo članico sproži postopek zaradi kršitve obveznosti implementacije direktiv na nacionalni ravni.

Kontakti

Glej V. del knjige, točko 4.

- 49 Glej Zakon o ratifikaciji Fakultativnega protokola k Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah, Ur. l. RS, Mednarodne pogodbe, št. 9/93 (Ur. l. RS, št. 28/93).
- 50 United Nations, Resolution adopted by the General Assembly, Optional Protocol to the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, A/RES/54/4, 15 October 1999. Članica Protokola lahko postane le država, ki je članica Konvencije. Veljati je začel dne 22. 12. 2000.
- 51 Glej: UNESCO, Legal Instruments, Outline of the Procedure, <http://unesco.org/general/eng/legal/hrights/procedure.html>.
- 52 Additional Protocol to the European Social Charter Providing For a System of Collective Complaints, ETS, No. 158, Strasbourg, 9. XI. 1995.
- 53 Glej: European Court of Human Rights: <http://www.echr.coe.int/>.
- 54 Glej: <http://www.echr.coe.int/BilingualDocuments/ApplicantInformation.htm>.
- 55 Oddelki se oblikujejo v skladu s pravilom 25 Poslovnika ESČP. Njihovo sestavo določi Plenarno sodišče na predlog predsednika za dobo treh let.
- 56 Vlagatelju torej ni odobrena pravna pomoč, s katero bi le-ta plačal odvetnika za pripravo vloge.
- 57 V skladu s 1. odstavkom 234. člena PES je Sodišče ES pristojno za predhodno odločanje o vprašanih glede: razlage PES, veljavnosti in razlage aktov institucij Skupnosti in Evropske centralne banke in razlage statotov organov, ustanovljenih z aktom Sveta EU, kolikor je v teh statutih to predvideno.

1 REPUBLIKA SLOVENIJA

1.1 DRŽAVNE INSTITUCIJE

Urad vlade RS za enake možnosti

Zagovornica načela enakosti

Tržaška 19a

1000 Ljubljana

tel.: 01 478 84 60

faks: 01 478 84 71

e-pošta: uem@gov.si

spletna stran: <http://www.uem-rs.si/>

1000 Ljubljana

tel.: 01 478 94 00

faks: 01 478 98 45

spletna stran: <http://www.dz-rs.si/>

Ministrstvo za pravosodje

Župančičeva 3

1000 Ljubljana

tel.: 01 369 52 00

faks: 01 369 57 83

e-pošta: gp.mp@gov.si

spletna stran: <http://www.mp.gov.si/>

Urad Varuha človekovih pravic

Dunajska cesta 56, 1109 Ljubljana

tel.: 01 475 00 50

brezplačni tel.: 080 15 30

faks: 01 475 00 40

e-pošta: info@varuh-rs.si

spletna stran: <http://www.varuh-rs.si/>

Urad vlade RS za narodnosti

Tržaška cesta 21

1000 Ljubljana

tel.: 01 478 89 50

faks: 01 478 89 51

e-pošta: gp.un@gov.si

spletna stran: <http://www.uvn.gov.si/>

Ustavno sodišče

Beethovnova ulica 10

p. p. 1713

1000 Ljubljana

tel.: 01 477 64 00

faks: 01 251 04 51

e-pošta: info@us-rs.si

spletna stran: <http://www.us-rs.si/>

Urad vlade RS za verske skupnosti

Erjavčeva cesta 15

1000 Ljubljana

tel.: 01 478 25 25

faks: 01 478 25 26

e-pošta: gp.uvs@gov.si

spletna stran: <http://www.uvs.gov.si/>

Državni zbor RS

Komisija za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti

Šubičeva 4

Urad RS za varstvo potrošnikov

Kotnikova 28

1000 Ljubljana

tel.: 01 478 36 18

faks: 01 478 34 40

e-pošta: uvp.mg@gov.si
spletna stran: <http://www.uvp.gov.si/>

Vrhovno državno tožilstvo

Dunajska 22
1000 Ljubljana
tel.: 01/434 1935
faks: 01/434 1945
spletna stran: <http://www.dt-rs.si>
(vsebuje povezavo do okrožnih državnih tožilstev v RS)

Ministrstvo za notranje zadeve

Štefanova 2
1501 Ljubljana
Spletna stran: <http://www.mnz.gov.si>
Policija
Spletna stran: <http://www.policija.si>

1.2. INŠPEKTORATI

Inšpektorat RS za delo

Parmova 33
1000 Ljubljana
tel.: 01 286 36 60, 01 280 36 70
faks: 01 280 36 77, 01 280 36 76
e-pošta: irsd@gov.si
spletna stran: <http://www.id.gov.si/>

Zdravstveni inšpektorat RS

Parmova 33
1000 Ljubljana
tel.: 01 280 38 02
faks: 01 280 38 08
e-pošta: gp.zirs@gov.si
spletna stran: <http://www.mz.gov.si/index.php?id=4851>

Inšpektorat za šolstvo in šport

Dunajska 22
1000 Ljubljana
tel.: 01 474 48 45,
faks: 01 474 48 58

e-pošta: inspektorat-solstvo.mszs@gov.si

Tržni inšpektorat RS

Parmova 33
1000 Ljubljana
tel.: 01 280 87 00
faks: 01 280 87 40
e-pošta: tirs.info@gov.si
spletna stran: <http://www.tirs.si/>

Inšpektorat RS za notranje zadeve

Kersnikova 2
1501 Ljubljana
tel.: 01 473 65 10
faks: 01 473 66 20
e-pošta: inz.mnz@gov.si
spletna stran: <http://www.inz.gov.si/>

Inšpektorat RS za kulturo in medije

Metelkova 4
1000 Ljubljana
tel.: 01 478 79 01
faks: 01 478 79 81
e-pošta: aleksander.vidmar@gov.si

Upravna inšpekcija

Tržaška 21
1000 Ljubljana
tel.: 01 478 86 00
faks: 01 478 86 49
e-pošta: upravna.inspekcija@gov.si

1.3 SODIŠČA

Okrožna sodišča

Okrožno sodišče v Ljubljani
Tavčarjeva 9
1000 Ljubljana
tel.: 01 366 44 44
faks: 01 366 45 64

Okrožno sodišče v Krškem
Cesta krških žrtev 12
8270 krško
tel.: 07 488 17 00
faks: 07 492 29 72

Okrožno sodišče v Kranju
Zoisova 2
4000 Kranj
tel.: 04 271 12 00
faks: 04 271 12 03

Okrožno sodišče v Novem mestu
Jerebova 2
8000 Novo mesto
tel.: 07 338 11 00
faks: 07 332 20 58

Okrožno sodišče na Ptuju
Krempljeva ul. 7
2250 Ptuj
tel.: 02 748 08 00
faks: 02 748 08 10

Okrožno sodišče v Celju
Prešernova 22
3000 Celje
tel.: 03 427 51 00
faks: 03 427 51 73

Okrožno sodišče v Mariboru
Sodna ulica 14
2000 Maribor
tel.: 02 234 71 00
faks: 02 234 73 06

Okrožno sodišče v Novi Gorici
Kidričeva 14
5000 Nova Gorica
tel.: 05 335 17 00
faks: 05 335 16 97

Okrožno sodišče v Kopru
Ferrarska 9
6000 koper
tel.: 05 668 30 00
faks: 05 639 52 47

Okrožno sodišče v Murski Soboti
Slomškova 21
9000 Murska Sobota
tel.: 02 535 29 00
faks: 02 535 29 45

Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu
Kidričeva 1
2380 Slovenj Gradec
tel.: 02 884 68 00
faks: 02 884 69 10

Okrajna sodišča

<http://www.sodisce.si/default.asp?idall=1254&showin=all>

Delovna sodišča

Delovno in socialno sodišče v Ljubljani
Delovno sodišče v Ljubljani
Resljeva 14
1000 Ljubljana
tel.: 01 232 51 96
faks: 01 432 82 31

Delovno sodišče v Kopru
Ferrarska 9
6000 Koper
tel.: 05 668 32 70
faks: 05 639 52 51

Delovno sodišče v Mariboru
Glavni trg 17
2000 Maribor
tel.: 02 235 08 50
faks: 02 235 08 57

Delovno sodišče v Celju
Gregorčičeva 6
3000 Celje
tel.: 03 548 42 21
faks: 03 544 26 67

Socialno sodišče

Delovno in socialno sodišče v Ljubljani
Socialno sodišče
Komenskega 7
1000 Ljubljana
tel.: 01 306 80 00
faks: 01 306 80 01

Upravno sodišče:

Upravno sodišče RS
Tržaška 68a
1000 Ljubljana
tel.: 01 470 01 00
faks: 01 470 01 50

1.4 INSTITUCIJE/OSEBE, KI DAJEJO PRVI PRAVNI NASVET

PIC - PRAVNO-INFORMACIJSKI CENTER
NEVLADNIH ORGANIZACIJ
Povšetova 37,
1000 Ljubljana
tel.: 01 521 188 88
faks: 01 540 19 13
e-pošta: pic@pic.si
<http://www.pic.si/>

ZAVOD PIP - ŠTUDENTSKI PRAVNI IN
INFORMACIJSKI CENTER ŠOUM
Gospovetska 83/86
2000 Maribor
tel.: 02 234 21 46
e-pošta: pip@zavodpip.si
<http://www.zavodpip.si/>

Register oseb za dajanje brezplačne
pravne pomoči
[http://www.mp.gov.si/index.
php?id=2308](http://www.mp.gov.si/index.php?id=2308)

2 ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

**Urad Visokega komisarja Združenih
narodov za človekove pravice**
Office of the United Nations High
Commissioner for Human Rights
UNOG-OHCHR
1211 Geneva 10
Switzerland
Splet: <http://www.ohchr.org/english/>

**Sporočilo za Odbor za človekove
pravice ali Odbor za odpravo rasne
diskriminacije pošljite na:**
Petitions Team
Office of the High Commissioner for
Human Rights
United Nations Office at Geneva

**Sporočila Odbor za odpravo
diskriminacije žensk pošljite na:**
Committee on the Elimination of
Discrimination against Women
c/o Division for the Advancement of
Women, Department of Economic and
Social Affairs
United Nations Secretariat
2 United Nations Plaza
DC-2/12th Floor
New York, NY 10017
United States of America
faks: + 1-212-963-3463

**Informacije o postopku z
individualnimi sporočili**
[http://www.ohchr.org/english/bodies/
complaints.htm](http://www.ohchr.org/english/bodies/complaints.htm)

Vzorci sporočil

<http://www.ohchr.org/english/bodies/question.htm>

3 svet evrope

Evropsko sodišče za človekove pravice

European Court of Human Rights

Council of Europe

67075 Strasbourg-Cedex

France

tel.: +33 (0)3 88 41 20 18

faks: +33 (0)3 88 41 27 30

<http://www.echr.coe.int/ECHR>

Informacije v zvezi s pritožbo na ESČP

[http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/](http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Applicants/Information+for+applicants/Frequently+asked+questions)

[Header/Applicants/Information+for+applicants/Frequently+asked+questions](http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Applicants/Information+for+applicants/Frequently+asked+questions)

Informacije o pritožbi (tudi v slovenskem jeziku)

[http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/](http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Applicants/Information+for+applicants/Notes+for+the+guidance+of+persons+wishing+to+apply+to+the+ECHR)

[Header/Applicants/Information+for+applicants/Notes+for+the+guidance+of+persons+wishing+to+apply+to+the+ECHR](http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Applicants/Information+for+applicants/Notes+for+the+guidance+of+persons+wishing+to+apply+to+the+ECHR)

Evropska socialna listina

Informacije:

[http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Esc)
Esc

Seznam organizacij, upravičenih za vlaganje kolektivnih pritožb

http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/4_collective_complaints/

4 evropska unija

Portal EU v slovenščini

http://europa.eu/index_sl.htm

Spletna stran Evropske komisije o prepovedi diskriminacije:

http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/org/contact_en.htm

Predstavništvo Evropske komisije v Sloveniji

Breg 14

1000 Ljubljana

tel.: 01/252 88 00

faks: 01/452 20 85

e-pošta: comm-rep-lju@ec.europa.eu

Evropski parlament

Informacija o peticijah:

<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=SL&id=49>

5 nevladne organizacije

AMNESTY INTERNATIONAL SLOVENIJE

Beethovnova 7

1000 Ljubljana

tel.: 01 426 93 77

faks: 01 426 93 65

e-pošta: amnesty@amnesty.si

<http://www.amnesty.si/>

FUNDACIJA GEA 2000 - MREŽA ZA PRAVNO POMOČ

Mestni trg 9

1000 Ljubljana

tel.: 01 241 05 40, 01 421 35 60

faks: 01 421 35 65

e-pošta: fundacija@fundacija-gea2000.si

<http://www.fundacija-gea2000.si/>

SLOVENSKA FILANTROPIJA

Poljanska cesta 12

1000 Ljubljana

tel.: 01 430 12 88

faks: 01 430 12 89

e-pošta: info@filantropija.org

<http://www.filantropija.org/>

ISCOMET - INŠTITUT ZA ETNIČNE IN
REGIONALNE ŠTUDIJE

Ul. Heroja Tomšiča 4, 2000 Maribor

tel.: 02 250 04 40

faks: 02 250 04 41

e-pošta: ISCOMET@siol.net

<http://www.iscomet.org/>